

**STRATEGIJA ZAPOŠLJAVANJA
PRIJESTONICE CETINJE 2021-2024.
Nacrt 1.3**

Nacrt Strategije zapošljavanja Prijestonice Cetinje je pripremila Partnerska grupa za zapošljavanje, imenovana od strane gradonačelnika Prijestonice Cetinje, uz tehničku pomoć projekta „Dalji razvoj lokalnih inicijativa za zapošljavanje u Crnoj Gori“, koji se finansira iz EU-IPA sredstava u okviru Sektorskog operativnog programa za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu politiku 2015-2017 (SOPEES).

Svi pojmovi upotrijebljeni u ovom dokumentu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koji se odnose.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. SOCIO-EKONOMSKA SITUACIJA	6
2.1 GEOGRAFSKI POLOŽAJ OPŠTINE I MREŽA NASELJA	6
2.2 DEMOGRAFSKA SLIKA	6
2.3 EKONOMIJA	8
3. TRŽIŠTE RADA	13
3.1 ZAPOSLENOST I ZARADE	14
3.2 NEZAPOSLENOST	15
3.3 PROGRAMI I MJERE ZAVODA ZA ZAPOSŁJAVANJE BIRO RADA CETINJE	18
3.4 TRAŽNJA RADNE SNAGE	20
3.5 DEFICITARNA I POTENCIJALNO DEFICITARNA ZANIMANJA	23
3.6 PONUDA OBRAZOVANJA I OSPOSOBLJAVANJA ODRASLIH U OPŠTINI	24
3.7 SOCIJALNA INKLUZIJA	25
3.8 ZAKLJUČAK	26
4. STRATEŠKI RAZVOJNI PRIORITETI OPŠTINE	28
5. SWOT ANALIZA	28
5.1 LOKALNO TRŽIŠTE RADA I RADNA SNAGA	29
5.2 OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE RADNE SNAGE U OPŠTINI	29
5.3 SOCIJALNA INKLUZIJA/SOCIJALNA ISKLJUČENOST NA LOKALNOM TRŽIŠTU RADA	30
5.4 KLJUČNI PROBLEMI TRŽIŠTA RADA PRIJESTONICE CETINJE	31
6. VIZIJA, CILJEVI, PRIORITETI I MJERE STRATEGIJE ZAPOSŁJAVANJA	31
6.1 VIZIJA OPŠTINE U POGLEDU ZAPOSŁJAVANJA I RAZVOJA RADNE SNAGE	31
6.2 CILJEVI ZA PERIOD 2020-2024	31
6.3 AKTIVNOSTI	32
7. UPRAVLJANJE, MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I PROMOCIJA	33
AKCIONI PLAN ZAPOSŁJAVANJA PRIJESTONICE CETINJE ZA 2021. GODINU	34

1. UVOD

Strategija zapošljavanja Prijestonice Cetinje pripremljena je u okviru inicijative koju je pokrenulo Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore u saradnji sa ključnim partnerima, kako bi se razvio lokalni pristup za rješavanje pitanja nezaposlenosti. Proces izrade dokumenta praćen je pružanjem kontinuirane podrške lokalnim upravama i partnerima da pronađu sopstvena rješenja za izazove na lokalnim tržištima rada. Na taj način očekuje se da će se aktivna politika zapošljavanja bolje prilagoditi potrebama lokalnih tržišta rada i time poboljšati djelotvornost ukupne politike zapošljavanja u Crnoj Gori.

Priestonica Cetinje je jedna od mnogih opština u Crnoj Gori koja se priključila inicijativi. Imenovana je lokalna partnerska grupa za zapošljavanje, koja je uz podršku EU SOPEES projekta „Dalji razvoj lokalnih inicijativa za zapošljavanje“ pripremila nacrt Strategije zapošljavanja za period 2012-2024. i odgovarajući akcioni plan za 2021. godinu.

Stanje na tržištu rada u lokalnoj sredini rezultanta je velikog broja faktora koji u različitim sredinama mogu da djeluju različitim intenzitetom. Za potrebe izrade strategije zapošljavanja faktori su organizovani u sljedećih pet grupa: demografski kontekst, opšti ekonomski kontekst, kontekst kvalifikacione i prostorne interakcije ponude rada i tražnje za radom – tj. kontekst tržišta rada, kontekst socijalne ranjivosti, te kontekst kvaliteta životnog okruženja. U tu svrhu korištena je Analiza lokalnih tržišta rada u Crnoj Gori urađena u okviru pomenutog EU SOPEES projekta. Analiza se oslanja na širok spektar sekundarnih izvora podataka, uključujući prije svega nacionalnu statistiku kao i kvalitativna istraživanja.

Kako bi se osiguralo da su procjene stanja u potpunosti autoritativne i da imaju dodatnu vrijednost za lokalne partnere, metodologija koja je korišćena omogućila je da se znanja, stavovi i specifične informacije u posjedu lokalnih partnera u potpunosti uključe u strategiju. To je značilo dopunjavanje raspoloživih statističkih podataka iz postojećih zvaničnih izvora lokalno prikupljenim kvalitativnim i dodatnim kvantitativnim podacima koji su bili na raspolaganju lokalnim akterima.

U procesu izrade posebna pažnja je bila posvećena usaglašenosti ciljeva opštinske strategije zapošljavanja sa nacionalnim strateškim okvirom tj. Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020. kao i drugim relevantnim strateškim dokumentima Crne Gore koji su vezani za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu isključenost: Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020, Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2014-2020, Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. godine, Strategija za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za period 2016-2020, Strategija obrazovanja odraslih Crne Gore 2015-2025 i Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030.

Prioriteti Nacionalne strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020 prepoznati su tokom procesa izrade lokalne strategije zapošljavanja kao relevantni za lokalno tržište rada:

PRIORITET 1: Povećanje zaposlenosti. Smanjenje stope nezaposlenosti;

PRIORITET 2: Efikasno funkcionisanje tržišta rada;

PRIORITET 3: Unapređenje kvalifikacija i kompetencija usklađenih sa potrebama tržišta rada;

PRIORITET 4: Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva.

U procesu izrade lokalne strategije zapošljavanja velika pažnja posvećena je takođe pitanjima znanja, vještina i kompetencija koje su potrebne na tržištu rada, a i izazovima u pogledu povećanja socijalne inkluzije i aktivacije ranjivih grupa. Naime, prema procjeni Evropske komisije u Crnoj Gori „*još uvijek ne postoji dovoljna efikasnost i pokrivenost aktivnih politika tržišta rada koje bi trebalo da postoje kako bi se pomoglo tražiocima posla u pronalaženju održivog zaposlenja, sa posebnim fokusom na prekvalifikaciju i usavršavanje*“, a takođe je potrebno „*jačanje aktivacije i*

zapošljavanja izgradnjom jačih veza između zapošljavanja i socijalnih usluga, kao i veza između stručnog i visokog obrazovanja».¹

U skladu sa gorenavedenim, strategija u najvećoj mogućoj mjeri strijemi ka unapređenju stanja ljudskih resursa i jačanju socijalne inkluzije na lokalnom nivou, što je takođe jedan od prioriteta Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. godine.

Prilikom izrade dokumenta, u obzir je uzet i strateški okvir politike zapošljavanja Evropske unije, naročito Evropski stub socijalnih prava i njegovih 20 ključnih načela svrstanih u tri kategorije: (i) Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada, (ii) Pravedni uslovi rada i (iii) Socijalna zaštita i inkluzija.

Lokalna politika zapošljavanja treba prvenstveno da doprinese daljem socio-ekonomskom razvoju Prijestonice, pa su u procesu izrade ove strategije uzeti u obzir prioriteti i ciljevi Strateškog plana razvoja Prijestonice Cetinje 2020-2024, tako da ovaj dokument zapravo predstavlja njegovu dopunu s aspekta zapošljavanja i razvoja radne snage. Unapređenje zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa predstavlja ključan i neizostavan korak ka daljem socio-ekonomskom razvoju Prijestonice.

¹ Evropska komisija, Crna Gora 2020, Brisel, 6.10.2020

2. SOCIO-EKONOMSKA SITUACIJA

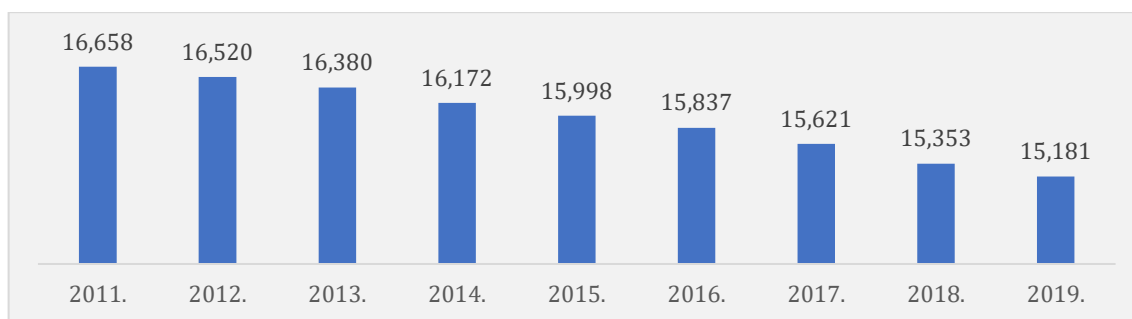
2.1 Geografski položaj opštine i mreža naselja

Prijestonica Cetinje prostire se na brdsko planinskom prostoru podllovčenske Crne Gore. Teritorija Prijestonice Cetinje obuhvata prostor od Skadarskog jezera do Pustog Lisca i od Lovčena i Boke kotorske do Garča. Prijestonica Cetinje se graniči sa opštinama: Podgorica, Bar, Nikšić, Danilovgrad, Bar, Budva i Kotor.

Na teritoriji Prijestonice Cetinje nalaze se 2 gradska naselja i 92 ruralna naselja.² Cetinje pripada Središnjem regionu Crne Gore.

2.2 Demografska slika

Grafik 1: Procjena broja stanovnika Prijestonice Cetinje, sredinom godine

Izvor: MONSTAT

Cetinje se, kao i većina opština u Crnoj Gori, suočava sa depopulacijom. Ukupno stanovništvo opštine Cetinje se u periodu 2011-2019. smanjilo za 8,9%. U 2019. godini populacija ove opštine iznosila je prema procjenama Monstata 15.181, što je činilo 2,4% ukupne populacije Crne Gore i oko 5% populacije Središnjeg regiona.

Tabela 1: Prirodni priraštaj i unutrašnje migracije

Godina	Prirodni priraštaj	UNUTRAŠNJE MIGRACIJE		
		Doseljeni	Odseljeni	Migracioni saldo
2011.	-24	91	195	-104
2016.	-41	89	184	-95
2018.	-86	96	256	-160
2019.	-47	124	229	-105

Izvor: MONSTAT

Prirodni priraštaj u Prijestonici bio je u kontinuitetu negativan tokom perioda 2011-2019. Pored negativnog prirodnog priraštaja, Prijestonica je pogođena i kontinuiranim negativnim migracionim saldonom. Navedeni negativni pokazatelji karakteristični su naročito za period do 2018. godine, dok se u 2019. godini negativni prirodni priraštaj i broj odseljenih smanjio a broj doseljenih lica u Cetinje čak povećao.

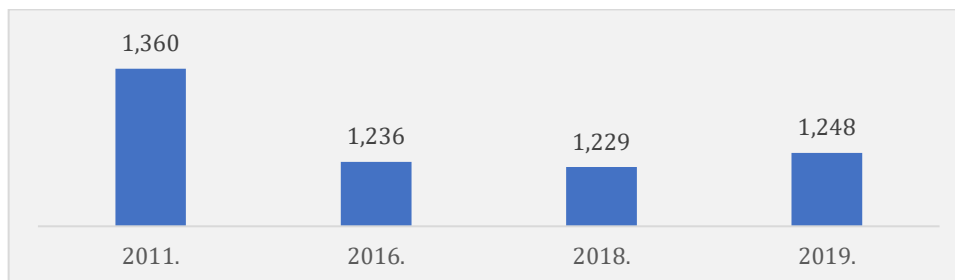
Kad su u pitanju unutrašnje migracije, na osnovu podataka iz 2018. godine može se zaključiti da se stanovništvo iz Cetinja dominantno seli u Podgoricu (48%), a slijede Budva (28%) i Kotor (9,4%). Kad je riječ o doseljenjima, kojih je znatno manje, takođe prednjače oni koji se u Prijestonicu Cetinje sele iz Podgorice (45,8% svih doseljenih), zatim iz Budve (15,6%), Herceg Novog (10,4%) i

² Strateški plan razvoja Prijestonice Cetinje 2020-2024.

Nikšića (8,3%). U 2019. godini stanovništvo Cetinja najviše se takođe selilo u Podgoricu (46,3%), a nešto manje u Budvu (20,5%) i Kotor (9,2%). I u 2019. godini najviše doseljenih bilo je iz Podgorice (41,9%), a slijede doseljena lica iz Budve (13,7%) i Kotora (11,3%).

Negativni demografski trendovi su se odrazili i na broj upisane djece u osnovne škole, koji se u periodu 2011-2019 smanjio za čak 112 ili 8,2%.³

Grafik 2: Broj upisane djece u osnovne škole

Izvor: MONSTAT

Obrazovna struktura stanovništva⁴

Obrazovna struktura odraslog stanovništva je jedan od ključnih faktora za socijalno-ekonomski razvoj društva pa time i lokalnog tržišta rada.

Prema posljednjem popisu stanovništva Prijestonica Cetinje ima obrazovnu strukturu stanovništva (starosti 15 i više godina) prilično sličnu prosjeku Crne Gore, sa nešto većim učešćem stanovništva sa završenim srednjim obrazovanjem.

Tabela 2 : Stanovništvo starosti 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, Popis 2011.

Stepen obrazovanja	Cetinje	%	Crna Gora	%
Bez školske spreme	210	1,5	11.324	2,3
Nepotpuna osnovna škola	1.076	7,5	36.783	7,3
Osnovno obrazovanje	2.981	20,9	104.415	20,8
Srednje obrazovanje	7.742	54,2	260.277	51,9
Više obrazovanje	654	4,6	26.170	5,2
Visoko obrazovanje	1.283	9,0	49.469	9,9
Postdiplomske studije	76	0,5	3.000	0,6
Doktorat	10	0,1	964	0,2
Osnovne akademske studije	90	0,6	2.756	0,5
Osnovne primijenjene studije	27	0,2	1.343	0,3
Postdiplomske specijalističke studije	54	0,4	1.528	0,3
Postdiplomske magistarske studije	29	0,2	713	0,1
Ostalo (bez izjašnjenja)	59	0,4	2.536	0,5
Ukupno	14.291	100,0	501.278	100,0

Izvor: MONSTAT

³ Analiza lokalnih tržišta rada u Crnoj Gori, M. Arandarenko, M. Mirković, 2020

⁴ Napomena: Izvještaj (nepoznat) broj lica moguće da pripada u više kategorija pa se podaci moraju rezervisano posmatrati

2.3 Ekonomija

Prelazak sa centralistički planirane ekonomije na tržišnu ekonomiju uslovio je kolaps velikih javnih preduzeća u Cetinju, koja se uglavnom nijesu oporavila kroz proces privatizacije. Najveći broj tadašnjih vodećih preduzeća danas je zatvoren. Ta preduzeća su zapošljavala najveći broj radnika sa teritorije Prijestonice koji su njihovim gašenjem ostali bez posla. Sektor MSP u nastajanju nije mogao da prihvati raspoloživu radnu snagu, a u isto vrijeme je zahtijevao neke nove vještine i znanja, usljed čega je nastao nesklad između ponude i tražnje na tržištu rada.⁵

2.3.1 Postojeća situacija i ekonomski trendovi

Prirodni, odnosno geografski položaj, saobraćajna povezanost sa okruženjem i kulturno-istorijsko nasljeđe u najvećoj mjeri određuju ekonomski razvoj i vrijednosti Prijestonice Cetinje.

Ključni pravci djelovanja vezani za unapređenje tržišta rada su unapređenje turističke ponude i uslova poslovnog ambijenta.

Na teritoriji Cetinja nalaze se sljedeće četiri privredne zone sa kojima raspolaže Prijestonica:

- Gornji Obod sa potencijalom za razvoj greenfield i brownfield investicija;
- Industrijsko servisna zona koja se nalazi neposredno uz magistralni put Cetinje – Budva i koja zbog dobre povezanosti sa centralnim i južnim dijelom države, međunarodnim aerodromima u Tivtu i Podgorici, Lukom Bar i željeznicom predstavlja veliki potencijal za razvoj svih vrsta greenfield investicija;
- Servisna zona (prostor bivšeg Trgoprometa);
- Poslovna zona „Košuta“.

Indeks konkurentnosti lokalne samouprave

	2009 - 2011.	2012 - 2014.	2015 - 2017.
Indeks konkurentnosti	89,2	82,5	98,0
Stepen konkurentnosti	11	12	11

Izvor: Ministarstvo ekonomije Crne Gore

Prema *indeksu konkurentnosti*⁶, Prijestonica Cetinje zauzima 11. mjesto od 23 opštine u periodu 2015-2017. godine. U odnosu na prosjek konkurentnosti svih lokalnih samouprava, indeks konkurentnosti u Prijestonici iznosi 98,0 što je ispod prosjeka Crne Gore (100,0). U poređenju sa prvim mjerenjem (2009-2011.) kad je Prijestonica takođe zauzimala 11. mjesto ovaj indikator pokazuje povećanje vrijednosti za 8,8.

Indeks razvijenosti lokalne samouprave

	2013 - 2015.	2016 - 2018.
Indeks razvijenosti	79,0	91,1
Stepen razvijenosti	10	9

Izvor: Ministarstvo ekonomije Crne Gore

⁵ Strateški plan razvoj Prijestonice Cetinje 2020-2024

⁶ Indeks konkurentnosti predstavlja trogodišnji prosjek pokazatelja poslovnog okruženja i poslovnog sektora, koji se izračunava na osnovu analize kvalitativnih i kvantitativnih podataka na nivou jedinice lokalne samouprave. Indeks konkurentnosti dakle predstavlja kompozitni pokazatelj dobijen na osnovu 125 indikatora i to: 96 statističkih i 29 anketnih, strukturiranih u osam skupova (podfaktora), koje formiraju dva faktora konkurentnosti: poslovno okruženje i poslovni sektor. U ukupnoj strukturi indeksa konkurentnosti, poslovno okruženje predstavlja dominantan faktor sa ponderom 0,844, dok kvalitet poslovnog sektora ima manji uticaj sa ponderom 0,166.

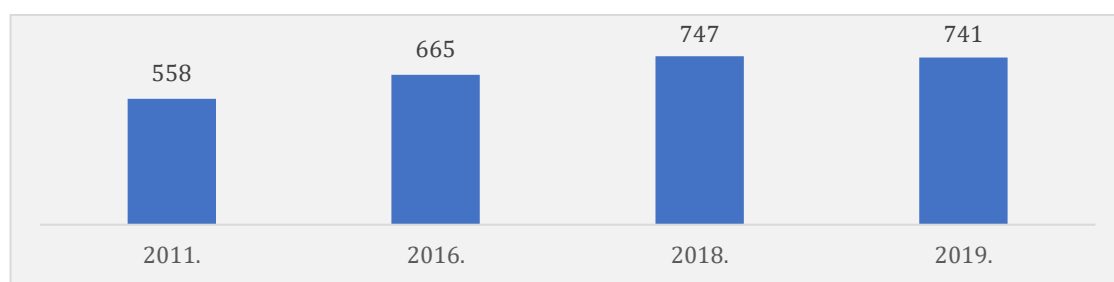
Kad je riječ o *Indeksu razvijenosti opština*⁷, u periodu 2016-2018. u Prijestonici je ovaj pokazatelj bio na nivou od 91,1 što je značajno povećanje u poređenju sa 2013-2015. godinom kada je indeks iznosio 79,0 (Crna Gora =100). Cetinje u pogledu stepena konkurentnosti zauzima 9 mjesto.

Aktivni poslovni subjekti u opštini

Broj aktivnih poslovnih subjekata u Prijestonici Cetinje je u 2019. godini prema podacima Monstata iznosio 741, što u poređenju sa 2018. godinom kad ih je bilo 747, predstavlja manje smanjenje.

Posmatrano u periodu 2011. do 2019. broj aktivnih poslovnih subjekata se povećao za 32,8%. Ipak, to povećanje je znatno manje nego što je to evidentno u prosjeku za Središnji region (67%) i ukupno u Crnoj Gori (64,3%).

Grafik 3: Broj aktivnih poslovnih subjekata u Prijestonici Cetinje

Izvor: MONSTAT

U 2011. godini broj aktivnih poslovnih subjekata u Prijestonici predstavljao je 5,6% svih aktivnih poslovnih subjekata u Središnjem regionu i 2,6% svih aktivnih poslovnih subjekata u Crnoj Gori. U 2019. godini se učešće Prijestonice u tom pogledu nešto povećalo, u odnosu na Središnji region na 4,7% i u odnosu na Crnu Goru na 2,1%.

Tabela 3: Aktivni poslovni subjekt na ukupan broj stanovnika

	Aktivni poslovni subjekti/ukupan broj stanovnika *100			
	2011.	2016.	2018.	2019.
Cetinje	3,35	4,20	4,87	4,88
Središnji region	3,23	4,42	5,24	5,20
Crna Gora	3,41	4,54	5,43	5,58

Izvor: MONSTAT, kalkulacije autora

Broj aktivnih poslovnih subjekata proračunato po glavi stanovnika se u Prijestonici u periodu 2011. do 2019. takođe povećao, iako u manjem obimu nego što je to povećanje evidentno u prosjeku za Središnji region i ukupno u Crnoj Gori.

Prema podacima Poreske uprave u 2019. godini finansijski izvještaj predala su 453 poslovna subjekta, što predstavlja blago povećanje u odnosu na 2018. godinu (za 1,6%).

⁷ Indeks razvijenosti predstavlja trogodišnje prosječno ponderisano odstupanje standardizovanih vrijednosti osnovnih pokazatelja od nacionalnog prosjeka. Pokazatelji koji ulaze u sastav indeksa razvijenosti izračunati su na osnovu podataka u periodu od tri godine koje prethode postupku ocjenjivanja i to su: stopa nezaposlenosti, dohodak JLS per capita, budžetski prihodi JLS (sopstveni zakonom ustupljeni) per capita, stopa rasta stanovništva i stopa obrazovanja stanovništva na nivou JLS

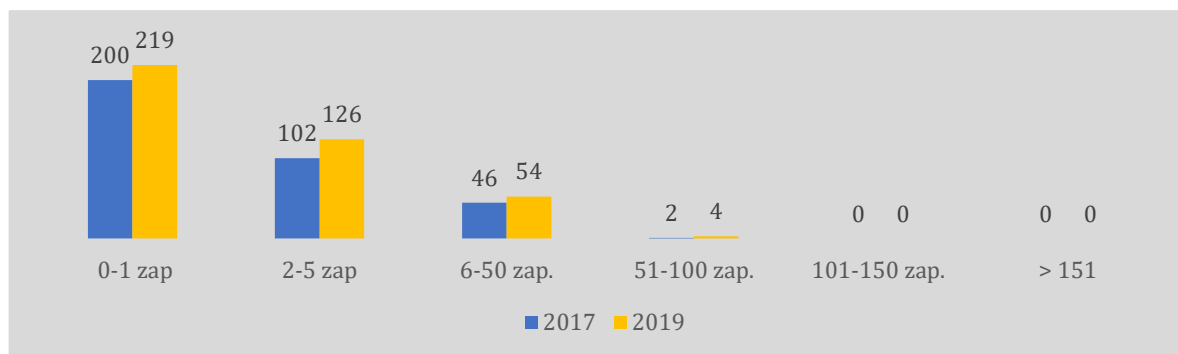
Tabela 4: Broj poslovnih subjekata koji su predali finansijski izvještaj po djelatnostima

DJELATNOST	2018.	2019.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	4	4
Vađenje ruda i kamena	1	
Prerađivačka industrija	69	73
Snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i slične aktivnosti	2	3
Građevinarstvo	27	28
Trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala	163	151
Saobraćaj i skladištenje	38	38
Usluge smještaja i ishrane	41	44
Informisanje i komunikacije	15	13
Finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja	1	1
Poslovanje nekretninama	7	6
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	24	29
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	22	21
Obrazovanje	1	10
Zdravstvena i socijalna zaštita	11	1
Umjetnost, zabava i rekreacija	7	10
Ostale uslužne djelatnosti	13	21
UKUPNO	446	453

Izvor: Poreska uprava Crne Gore

Povećanje broja poslovnih subjekata koji su predali finansijski izvještaj u 2019. u odnosu na 2018. godinu zabeleženo je u djelatnosti prerađivačke industrije; usluge smještaja i ishrane; stručne, naučne i tehničke djelatnosti i ostalih uslužnih djelatnosti. U djelatnosti trgovine se taj broj smanjio za 7,3%.

Privredni subjekti

Grafik 4. Struktura privrednih subjekata prema broju zaposlenih (2017. i 2019. godine)⁸

Izvor: Crnogorska privreda 2018 i 2020, Privredna komora Crne Gore

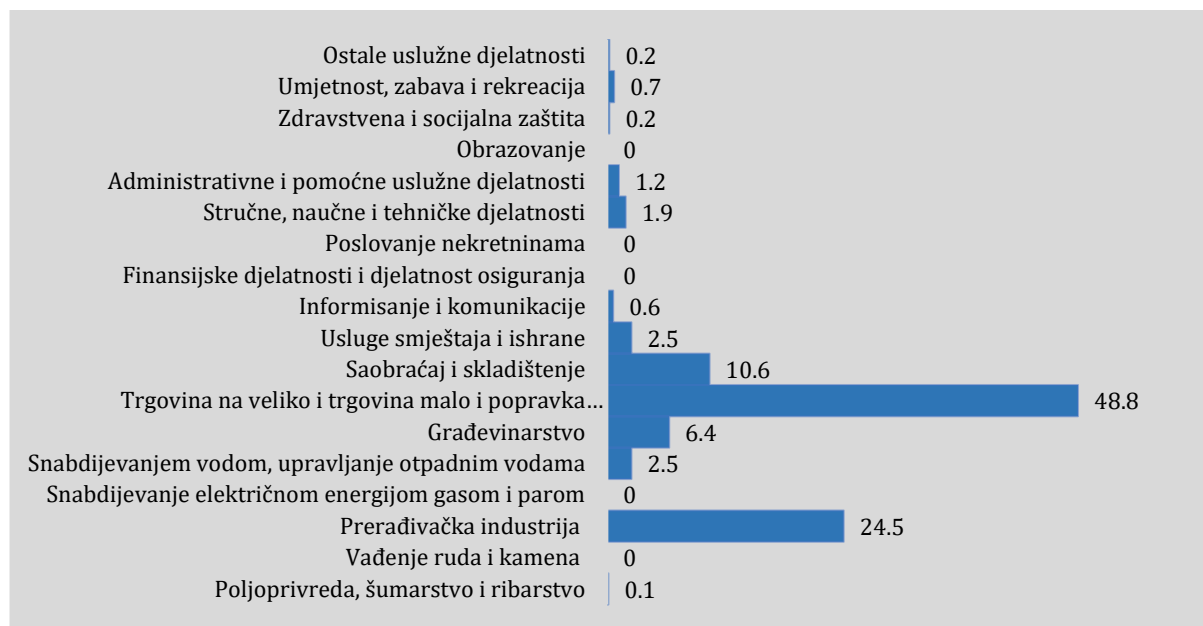
Prema informacijama Privredne Komore Crne Gore (na osnovi informacije Poreske uprave Crne Gore) o predatih finansijskih izvještajih) u 2017. godini finansijske izvještaje predalo je 350 privrednih subjekata, u 2018. godini 385 a u 2019. već 403.

Među privrednim subjektima koji su predali finansijski izvještaj za 2017. i 2019. godinu preovlađuju mala preduzeća koja zapošljavaju do 50 zaposlenih, njihov broj se u 2019. godinu povećao sa 348 na 399 (povećanje za 14,6%). Najveće povećanje je u posmatranom periodu evidentirano kod preduzeća sa 2-5 zaposlenih (23,5%).

⁸ Privredna komora, Crnogorska privreda 2018

Dok su u 2017. godini dva preduzeća zapošljavaju više od 50 zaposlenih u 2019. godini njihov broj se udvostručio. U Cetinju nema velikog preduzeća koje bi zapošljavalo više od 250 zaposlenih, čak ni onih sa više od 100 zaposlenih.

Tabela 5: Učešće sektora djelatnosti u ukupnim prihodima u Cetinju, 2019. godina (%)

Izvor: Crnogorska privreda 2020, Privredna komora Crne Gore

Najveće učešće u ukupnim prihodima u Cetinju bilježi sektor djelatnosti trgovine (48,8%), zatim sljedi sektor prerađivačke industrije (24,5%), a iznad 10% učešća u ukupnim prihodima ostvaren je i u djelatnosti saobraćaja i skladištenja (10,6%).

2.3.2 Turizam

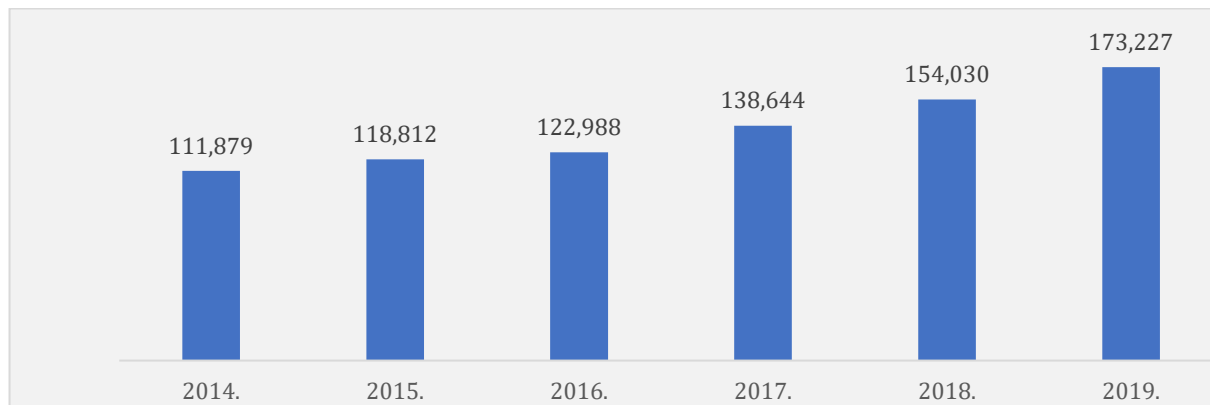
Cetinje, stara crnogorska Prijestonica, pored dva nacionalna parka (NP „Lovćen“ i NP „Skadarsko jezero“) ponosi se i brojnim kulturno-istorijskim sadržajima. Zbog ogromnog turističkog potencijala turizam je određen kao jedan od prioritarnih sektora privređivanja u Prijestonici.

Tabela 6: Dolasci i noćenja turista, 2014-2019

Godina	Dolasci turista	Noćenja turista
2014.	13.301	39.347
2015.	16.284	47.668
2016.	17.924	48.837
2017.	20.888	63.290
2018.	23.609	61.350
2019.	25.970	65.074

Izvor: MONSTAT

Podaci Monstata pokazuju impresivan trend rasta kako u pogledu posjeta turista tako i broja ostvarenih noćenja. U odnosu na 2014. godinu kad je registrovano 13.301 posjeta turista, taj se broj u 2019. godini skoro udvostručio (25.970 posjeta, povećanje za 95,2%). U istom periodu se broj ostvarenih noćenja povećao sa 39.347 u 2014. godini na 65.074 u 2019. godini, što znači povećanje za 65,4%.

Grafik 5: Broj izletnika koji su u okviru organizovanih grupa posjetili Prijestonicu⁹.

Izvor: Turistička organizacija Cetinje

U periodu 2014 do 2019. godine broj izletnika koji su u okviru organizovanih grupa posjetili Prijestonicu povećao se za 61.348 ili za 54,8%.

2.3.3 Poljoprivreda

Poljoprivreda i poljoprivredna proizvodnja Prijestonice imaju veliki potencijal za dalji razvoj kroz samu prepoznatljivost raznih proizvoda iz ove opštine. Ukupne poljoprivredne površine na području Cetinja obuhvataju 19.019 ha. Najveći dio poljoprivrednog zemljišta čine pašnjaci i livade ili 95,98% ukupnog poljoprivrednog zemljišta, dok oranične površine, voćnjaci i vinogradi čine svega 3,3% poljoprivrednog zemljišta ali se ta površina u posljednjim godinama čak smanjuje. Prema Strateškom planu razvoja Prijestonice Cetinje 2020-2024. osnovne karakteristike poljoprivredne djelatnosti su sljedeće: usitnjenost proizvodnih posjeda, niska produktivnost poljoprivredne proizvodnje kao posljedica niske tehničke opremljenosti, nepovoljna starosna struktura, nezadovoljavajući obrazovni i stručni nivo proizvođača, loša infrastruktura na selu (iako je zadnjih godina dosta uloženo u izgradnju putne infrastrukture i objekte vodosnabdijevanja).

Prema podacima Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja u 2019. godini u Prijestonici je registrovano 128 poljoprivrednih gazdinstava, što predstavlja 3,2% svih registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u Središnjem regionu (3.981) i 1,1% ukupno registrovanih u Crnoj Gori (11.675). U taj broj uključeno je i 36 poljoprivrednih gazdinstava (fizička lica) koja su se registrovala u 2019. godini.

Tabela 7: Poljoprivredni osiguranici

	Poljoprivrednici osiguranici		
	2011.	2018.	2019.
Cetinje	63	57	49
Središnji region	614	603	625
Crna Gora	1.480	1.527	1.587

Izvor: MONSTAT, Mjesečni statistički pregled, br. 10 /2020

U 2019. godini u Prijestonici je registrovano 49 poljoprivrednih osiguranika što predstavlja 7,8% ukupnog broja u Središnjem regionu i 3,1% ukupnog broja na nivou Crne Gore. U odnosu na 2011. godinu, broj poljoprivrednih osiguranika u Cetinju smanjen je za 22,2%, dok je u tom periodu broj tih osiguranika povećan za 1,8% u Središnjem regionu a u cijeloj Crnoj Gori za 7,2%.

⁹ Podaci ne uključuju individualne goste.

2.3.4 Poslovno okruženje

Jedan od ključnih pravaca djelovanja Prijestonice vezano za unapređenje tržišta rada je unapređenje uslova poslovnog ambijenta. U februaru 2020. godine donešena je Odluka o podsticajima za proizvodnu i uslužnu djelatnost. Podsticaji obuhvataju finansijsku podršku u vidu granta za investicije koje se odnose na zapošljavanje lokalnog stanovništva, poboljšanje konkurentnosti, kvaliteta proizvodnje i usluga i unapređenje životne sredine u sljedećim sektorima:

- Podrška razvoju kreativne industrije;
- Podrška razvoju Energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i održivog saobraćaja;
- Podrška razvoju Turizma;
- Podrška razvoju ICT sektora;
- Podrška razvoju poljoprivrede;
- Podrška unapređenju manifestacija i promocija.

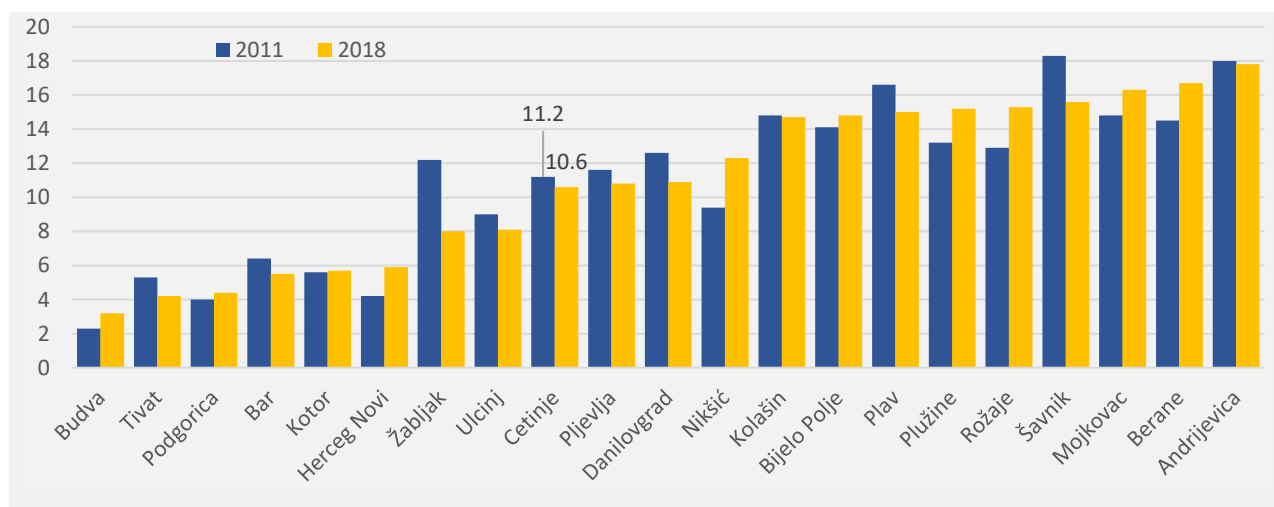
Ono što je od naročite važnosti je da je pri odabiru data prednost investicijama koje doprinose niskokarbonskom ekonomskom rastu odnosno zelenim poslovima. Sredstva za podsticaje se obezbjeđuju iz Budžeta Prijestonice Cetinje i iz Budžeta Crne Gore u skladu sa Zakonom o Prijestonici.

Takođe, Prijestonica sprovodi zajedno sa UNDP projekat usmjeren na promociju zelenih biznisa u oblasti turizma, informativno-komunikacijske tehnologije, poljoprivrede i zaštite životne sredine.

3. TRŽIŠTE RADA

Prema kompozitnom indeksu stanja na tržištu rada¹⁰, opština Cetinje je i u 2011. i u 2018. godini bila na 9. mjestu. Po ovom indeksu, opština Cetinje je lošije pozicionirana jedino od Podgorice u odnosu na ostale opštine Središnjeg regiona. U pogledu prosječne vrijednosti kompozitnog indikatora, Cetinje je poboljšalo tu vrijednost sa 11,2 u 2011. godini na 10,6 u 2018. godini (manja prosječna vrijednost tipično označava bolju poziciju).

Grafik 6: Rangiranje opština – kompozitni indikator (poređenje)

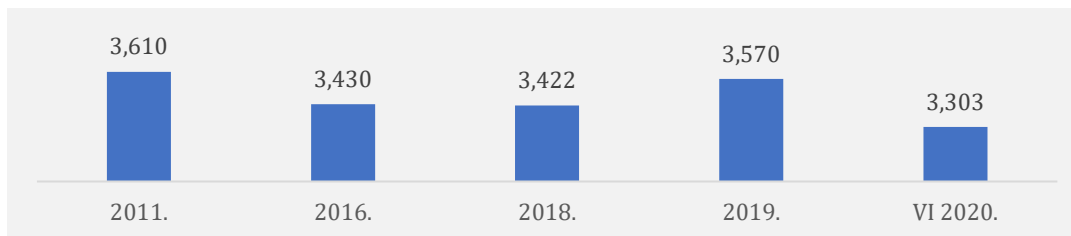
Izvor: <http://eesp.me/wp-content/uploads/2020/06/analiza-lokalnih-trzista.pdf>

¹⁰ Analiza lokalnih tržišta rada u Crnoj Gori, M. Arandarenko, M. Mirković, 2020

3.1 Zaposlenost i zarade

3.1.1 Zaposlenost

Grafik 7: Broj zaposlenih, Cetinje 2011.-2020. (VI)

Izvor: MONSTAT

Podaci Monstata o broju zaposlenih u Prijestonici Cetinje pokazuju za period od 2011. do 2019. zanimljivu sliku. U odnosu na 2011. godinu broj zaposlenih se smanjio u 2016. godini za 5% a u 2018. godini još za dodatnih 0,2%. Tek u 2019. godini došlo je do pozitivnog preokreta, kad je evidentirano 3570 zaposlenih što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja povećanje za 4,3%. Učešće Cetinja u pogledu broja zaposlenih u 2019. godini u ukupnoj zaposlenosti u Središnjem regionu predstavlja 3,1% a u odnosu na Crnu Goru 1,75%.

U 2019. godini odnos između broja registrovanih zaposlenih i broja stanovnika iznosi 0,24. Ovaj indikator je u odnosu na Središnji region (0,38) i Crnu Goru (0,33) niži.

U junu 2020. se broj zaposlenih u odnosu na isti mjesec u prethodnoj godini smanjio, u velikoj mjeri zbog uticaja pandemije na privredu a time i na smanjenje tražnje radne snage. U junu 2019. godine broj zaposlenih iznosio je 3.624 a u junu 2020. godine 3.303, što predstavlja smanjenje za 8,9%.

Značajan broj zaposlenih svakodnevno putuje do posla u neku drugu opštinu. Najveći procenat njih ima zaposlenje u Podgorici, gdje je prosječno vrijeme komutiranja 60-70 minuta u oba pravca. Dobra saobraćajna povezanost između Cetinja i Podgorice predstavlja značajnu prednost lokalnog tržišta rada.

Tabela 8: Pregled broja zaposlenih u privrednim subjektima u sektorima djelatnosti, 2019.

Sektor djelatnosti	Broj zaposlenih	Učešće u %
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	11	0,7
Vađenje ruda i kamena	0	0,0
Prerađivačka industrija	358	22,6
Snabdijevanje električnom energijom gasom i parom	0	0,0
Snabdijevanjem vodom, upravljanje otpadnim vodama	142	9,0
Građevinarstvo	105	6,6
Trgovina na veliko i trgovina malo i popravka motornih vozila	447	28,2
Saobraćaj i skladištenje	149	9,4
Usluge smještaja i ishrane	140	8,8
Informisanje i komunikacije	40	2,5
Finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja	1	0,1
Poslovanje nekretninama	6	0,4
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	74	4,7
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	31	2,0
Obrazovanje	2	0,1
Zdravstvena i socijalna zaštita	21	1,3

Strategija zapošljavanja Prijestonice Cetinje, nacrt

Umjetnost, zabava i rekreacija	47	3,0
Ostale uslužne djelatnosti	11	0,7
Ukupno	1.585	100,0

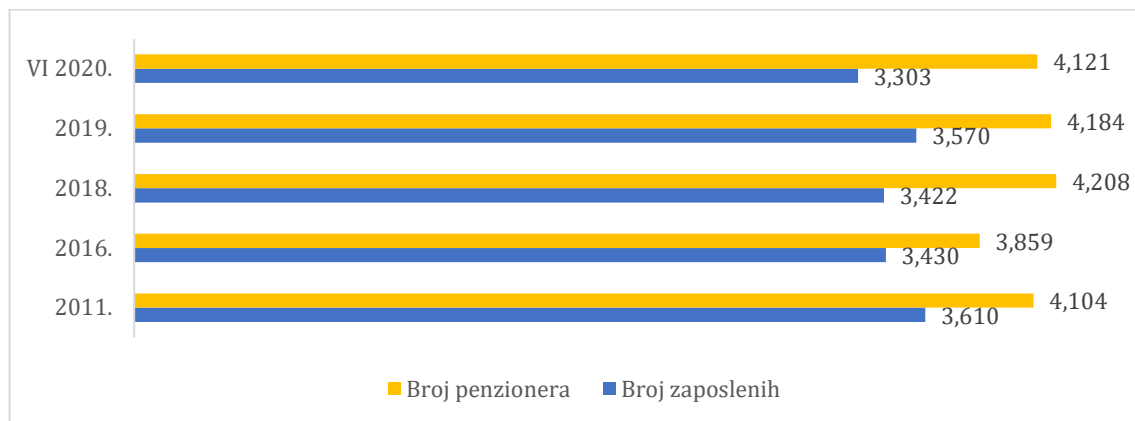
Izvor: Crnogorska privreda 2020, Privredna Komora Crne Gore

Sektor djelatnosti trgovine zapošljava najveći broj radne snage na teritoriji Prijestonice (447 ili 28,2%), zatim sljedeći prerađivačka industrija (358 ili 22,6%).

3.1.3 Odnos zaposleni i penzioneri

Poređenje broja zaposlenih i broja penzionera ukazuje na nepovoljna kretanja na lokalnom tržištu rada. Naime, u posmatranom periodu 2011-2019. broj zaposlenih je bio manji od broja penzionera. U 2011. godini je taj odnos iznosio 0,88, da bi u 2019. isti bio još niži, na nivou od 0,85, a u 2020. godini 0,80.

Grafik 8: Broj penzionera i broj zaposlenih, Cetinje, 2011-2019.

Izvor: MONSTAT, Fond PIO

3.1.3 Proječne zarade

Neto prosječna zarada u Prijestonici Cetinje porasla je sa 437 EUR u 2011. na 478 EUR u 2018. godini, što predstavlja nominalni rast od 9,4%, dok je u realnim izrazima zarada smanjena za 2,7%. U 2018. godini prosječna neto zarada na Cetinju predstavljala je 93,5% prosječne zarade u Crnoj Gori. Procjena platnog fonda per capita bila je 106,5 EUR u 2018. godini što je nominalni rast od 12,5% u odnosu na 2011. godinu. Ipak, platni fond per capita opštine Cetinje predstavlja 68,2% prosjeka Crne Gore koji je u 2018. iznosio 156,14 EUR¹¹.

U 2019. godina neto prosječna zarada u Prijestonici povećala se na 490 EUR što predstavlja povećanje za 2,5% u odnosu na prethodnu godinu (na nivou Crne Gore se u istom periodu povećala za 0,78%). Ipak, neto prosječna zarada je u 2019. godini u Prijestonici za 4,9% niža od prosjeka Crne Gore.

U junu 2020. godine prosječna neto zarada u opštini u iznosu od 516 EUR predstavlja povećanje za 5,3% u odnosu na prosjek u 2019. godini, i 97,7% prosječne neto zarade u tom mjesecu na nivou Crne Gore.

3.2 Nezaposlenost

Broj registrovanih nezaposlenih lica u Prijestonici Cetinje pokazuje trend pada u periodu 2011.-2019. godine, čak ukupno za 33,3%, a kod žena za 25,9%. Zanimljivo, u Prijestonici se broj nezaposlenih žena u 2016. godini nije značajno povećao uprkos izmjeni Zakona o socijalnoj i

¹¹ Analiza lokalnih tržišta rada u Crnoj Gori, M. Arandarenko, M. Mirković, 2020

dječijoj zaštiti iz 2016. koja je doprinijela da se veliki broj žena u Crnoj Gori registruje kao nezaposlene, kako bi stekle pravo na doživotnu naknadu, jer je registracija u evidenciji nezaposlenih u Zavodu za zapošljavanje bila jedan od uslova za naknadu.

Grafik 9: Broj nezaposlenih lica, Cetinje, 2011 -VI 2020.

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Izveštaji o radu

U 2019. registrovana nezaposlenost je činila 6,5% ukupnog stanovništva opštine, što je više od prosjeka u Središnjem regionu (4,3%) i prosjeka na nivou Crne Gore (6,05).

U prvoj polovini 2020. godine se kao posljedica uticaja kovid 19 ukupan broj nezaposlenih lica u odnosu na 2019. godinu povećao za 25,9%, a kod nezaposlenih žena za 19,6%, što je značajno više od prosječnog povećanja ukupnog broja nezaposlenih u Crnoj Gori u tom periodu (11,4% povećanje ukupnog broja i 10,3% kod žena).

3.2.1 Strukturne karakteristike nezaposlenih lica prijavljenih na Birou rada Cetinje

Uprkos gore navedenom žene preovlađuju među nezaposlenim licima prijavljenim na evidenciji Biroa rada Cetinje. Dok su u 2011. godini žene predstavljale 49,5% ukupne nezaposlenosti u opštini, njihov udio se u 2019. godini povećao na 55% svih nezaposlenih lica prijavljenih na evidenciji.

Obrazovna struktura nezaposlenih lica

Tabela 9: Nezaposlena lica prema stepenu stručne spreme i polu

	Ukupno	Žene	Stepen stručne spreme																			
			I	I ž	II	II ž	III	III ž	IV	IV ž	V	V ž	VI-1	VI-1ž	VI-2	VI-2ž	VII-1	VII-1ž	VII-2	VII-2ž	VIII	VIIIž
2011.	1.476	730	473	236	59	33	294	98	433	244	14	3	37	20	0	0	162	93	4	3	0	0
2016.	1.440	738	375	153	51	28	218	83	439	241	5	2	15	6	0	0	322	217	15	8	0	0
2017.	1.347	739	385	186	50	32	204	87	408	240	4	2	14	7	0	0	273	179	9	6	0	0
2018.	1.074	576	313	147	40	24	150	65	335	198	2	1	10	4	0	0	217	134	7	3	0	0
2019.	984	541	274	130	37	23	127	65	309	178	2	1	10	4	0	0	217	136	8	4	0	0
VI 2020.	1.239	647	354	168	42	25	173	79	438	237	2	1	17	5	0	0	205	128	8	4	0	0

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Izveštaji o radu

Sa stanovišta obrazovne strukture nezaposlenih najviše je srednjekvalifikovanih osoba (III i IV stepen obrazovanja).¹² Ipak, u posmatranom periodu njihovo učešće u ukupnom broju nezaposlenih smanjeno je sa 49,3% u 2011. godini na 44,3% u 2019. godini, ali se u prvoj polovini 2020. njihov udio ponovo povećao na nivo iz 2011. godine (49,3%). Detaljni pogled pokazuje da se

¹² Pod niskokvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim I i II stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija; Pod srednjekvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim III, IV i V stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija; Pod visokokvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim VI, VII, VII2 i VIII stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija.

naročito smanjuje udio lica sa III stepenom stručne spreme, dok učešće broja nezaposlenih sa završenim IV stepenom stručne spreme pokazuje trend povećanja.

Učešće niskokvalifikovanih osoba u ukupnoj nezaposlenosti se u posmatranom periodu smanjilo sa 36% u 2011. na 31,6% u 2019. godini.

S druge strane, povećava se broj i udio visokokvalifikovanih osoba u nezaposlenosti. U periodu od 2011. godine do 2019. njihov broj se povećao za 15,8%, a njihovo učešće sa 13,8% u 2011. godini na 23,9% ukupnog broja prijavljenih na evidenciji Biroa rada Cetinje.

Tabela 10: Dugoročno nezaposlena lica na evidenciji Biroa rada Cetinje

	Ukupno	Žene	Dugoročno nezaposlena lica			
			Ukupno	Žene	Učešće u ukupnoj nezaposlenosti %	Učešće u ukupnoj nezaposlenosti %
2017.	1.347	739	642	328	47,7	44,4
2018.	1.074	576	642	328	59,8	56,9
2019.	983	541	569	295	57,9	54,5
VI 2020.	1.239	647	591	308	47,7	47,6

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Izveštaji o radu

U 2018. i 2019. godini broj dugoročno nezaposlenih osoba, dakle onih koji su prijavljeni na evidenciji Biroa rada 12 mjeseci i više predstavljao je blizu 60% svih nezaposlenih lica.

U prvoj polovini 2020. godine se broj dugoročno nezaposlenih u odnosu na prethodnu godinu povećao ali se zbog povećanja ukupne nezaposlenosti njihov udio smanjio na 47,7%, što je značajno niže od prosjeka Crne Gore (na nivou Crne Gore dugoročno nezaposleni u junu 2020. godine predstavljaju 57,6% svih nezaposlenih). Broj dugoročno nezaposlenih žena se takođe povećao ali je njihov udio u ukupnoj nezaposlenosti niži od prosjeka u Crnoj Gori (57,6% u 2019. godini i 58,2% u VI 2020.)

Dugoročna nezaposlenost ostaje jedna od ključnih slabosti lokalnog tržišta rada a time i izazov za politiku zapošljavanja.

Tabela 11: Nezaposlena lica bez radnog staža na evidenciji Biroa rada Cetinje

Godina	Ukupno	Žene	Bez radnog staža			
			Ukupno	Učešće u ukupnoj nezaposlenosti %	Žene	Učešće u ukupnoj nezaposlenosti žena %
2017.	1.347	739	250	18,6	149	20,2
2018.	1074	576	214	19,9	121	21,0
2019.	984	541	219	22,3	127	23,5
VI. 2020.	1.239	647	219	17,7	123	19,0

Broj nezaposlenih lica bez radnog iskustva se u posmatranom periodu smanjio, a njihov udio u cjelokupnom broju nezaposlenih lica prijavljenih na Birou rada Cetinje konstantno je ispod prosjeka Crne Gore. Udio žena bez radnog iskustva veći je od ukupnog učešća nezaposlenih bez radnog staža.

Tabela 12: Nezaposlena lica prema godinama starosti na evidenciji ZZZCG Biro rada Cetinje

Godina	Ukupno	Žene	Godine starosti
--------	--------	------	-----------------

Strategija zapošljavanja Prijestonice Cetinje, nacrt

			Do18g	Žene	Preko 18 do25g	Žene	Preko 25 do30g	Žene	Preko 30 do40g	Žene	Preko 40 do50g	Žene	Preko 50g	Žene
2017.	1.347	739	1	1	141	87	182	118	288	173	241	134	494	226
2018.	1.074	576	0	0	119	74	129	75	246	145	180	99	400	183
2019.	984	541	1	1	108	65	131	77	219	135	171	87	354	176
VI. 2020	1239	647	1	0	80	46	161	95	304	166	246	129	447	211

U pogledu starosne strukture nezaposlenih preovlađuju lica starija od 50 godina. Iako se u periodu od 2017. do 2019. godine njihov broj smanjio za 28,3%, njihovo učešće ostaje na skoro istom nivou. (36,7% svih nezaposlenih lica u 2017. godini i 36% u 2019.godini). U prvoj polovini 2020. godine njihov broj se povećao.

Broj mladih starosti do 30 godina se u periodu od 2017. godine do 2019. godine smanjio za 25,9%, dok u pogledu njihovog učešća oni predstavljaju od 23% do 24% ukupnog broja nezaposlenih na evidenciji u posmatranom periodu.

Tabela 13: Lica sa invaliditetom prijavljena na evidenciji Biroa rada Cetinje

	2018.		2019.		VI 2020.	
	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene	Ukupno	Žene
Cetinje	52	26	65	30	70	32
Crna Gora	8.222	4.477	11.163	6.720	11.067	6.696

U 2019. godini se ukupan broj lica sa invaliditetom na evidenciji Biroa rada u odnosu na 2018. godinu povećao za 25% i nešto manje u pogledu broja nezaposlenih žena sa invaliditetom. Ipak, to povećanje je značajno manje nego što je to slučaj na nivou Crne Gore (ukupno povećanje za 35,8% i 50,1% kod žena). Uzimajući u obzir stepen obrazovanja sa preko 60% preovlađuju lica sa invaliditetom bez stručne spreme. U pogledu godina starosti oko 55% lica sa invaliditetom je starije od 50 godina.

3.3 Programi i mjere Zavoda za zapošljavanje Biro rada Cetinje

Stručni tretman nezaposlenih lica¹³

Biro rada Cetinje u saradnji sa Područnom jedinicom Podgorica u cilju pružanja pomoći nezaposlenim osobama vodi informativne razgovore i individualne intervjuje, organizuje informativno-motivacione seminare i priprema individualne planove zapošljavanja.

U 2019. godini savjetodavne usluge sprovedene su za nezaposlena lica, kroz 873 intervjuja i 83 informativna razgovora. U skladu sa Zakonom o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti¹⁴ utvrđuje se individualni plan zapošljavanja sa nezaposlenim licem u roku od 45 dana nakon prijave u evidenciju ZZZCG radi pripreme za zapošljavanje i aktivnog traženja zaposlenja. Savjetovanje se sprovodi i kroz informativno-motivacione radionice, u koje je u 2019. godini bilo uključeno 47 nezaposlenih lica. Usluge **karijerne orijentacije** nijesu dostupne u Cetinju, već se kandidati upućuju u Podgoricu.

Aktivne mjere zapošljavanja

Zavod za zapošljavanje Crne Gore organizuje za nezaposlena lica sljedeće mjere aktivne politike zapošljavanja:

¹³ Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore

¹⁴ Usvojen 4. aprila 2019.godine

▪ *Javni radovi*

Javni radovi se sprovode u saradnji sa ministarstvima, lokalnim upravama, javnim ustanovama, nevladinim sektorom, poslodavcima i drugim pravnim licima, kroz programe socijalne zaštite, ekološke, obrazovne, kulturne i druge slične programe utemeljene na društveno korisnom i neprofitabilnom radu koji na tržištu ne stvara neloyalnu konkurenciju.

▪ *Programi obrazovanja i osposobljavanja odraslih*

Programe obrazovanja i osposobljavanja odraslih Zavod za zapošljavanje realizuje u saradnji sa organizatorima obrazovanja odraslih, kroz programe sticanja stručnih kvalifikacija i programe sticanja ključnih vještina.

▪ *Osposobljavanje na radnom mjestu*

Program „Osposobljavanje za samostalan rad“ sprovodi se za nezaposlena lica sa stečenim srednjim obrazovanjem, bez radnog iskustva u nivou obrazovanja. Tokom uključenja u program učesnik je zaposlen na period do šest mjeseci.

Za nezaposlena lica sa nedostatkom praktičnih znanja i vještina organizuje se program „Osposobljavanje kod poslodavca“ u trajanju od tri mjeseca. Učesnici se osposobljavaju uz podršku mentora za samostalno obavljanje poslova određenih radnih mjesta, a tokom programa su takođe zaposleni.

▪ *Program “Stop sivoj ekonomiji”*

Program “Stop sivoj ekonomiji” organizuje Zavod za zapošljavanje u saradnji sa Poreskom upravom, Upravom policije, Upravom za inspeksijske poslove i Upravom carina. Cilj programa je podrška mladima sa stečenim visokim obrazovanjem, do 30 godina života i sa radnim iskustvom u najkraćem trajanju od devet mjeseci u rješavanju problema nezaposlenosti podizanjem njihovih radnih kapaciteta, kao i podrška suzbijanju sive ekonomije na tržištu rada.

Tabela 14: Uključivanje nezaposlenih u aktivne mjere zapošljavanja

	Javni radovi	Obrazovanje i osposobljavanje odraslih	Osposobljavanje za samostalan rad	Osposobljavanje za rad kod poslodavca	Ostali programi podsticaja zapošljavanja*	Ukupan broj uključenih
2019.	23	26	1	4	2	56
2018.	27	34	/	/	13	74
2017.	37	8	0	4	4	53
2016.	37	12	0	4	2	55

*»Mladi su naš potencijal« (2016.), “Osnaži me i uspješću” (2018.), »Stop sivoj ekonomiji«

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Izveštaji o radu

U posmatranom periodu najviše nezaposlenih bilo je uključeno u javne radove. Posmatrano po godinama najveći broj uključenih je evidentirano u 2018. godini, kad se sprovodio i pilot program podrške teže zapošljivim licima u pripremi i aktiviranju na tržištu rada “Osnaži me i uspješću” (uključeno 12 lica).

U neku od aktivnih mjera zapošljavanja, je u 2019. godini bilo uključeno 56 ili 6,1% prosječnog broja nezaposlenih lica prijavljenih na evidenciji, što je manje od udijela prosječnog broja nezaposlenih lica uključenih u Središnjem regionu (6,5%) ali ipak nešto više od prosjeka u Crnoj Gori (6,0%).

U 2019. godini najveći broj nezaposlenih je bio uključen u programe obrazovanja i osposobljavanja odraslih, u okviru kojih je u programe sticanja stručnih kvalifikacija bilo uključeno 19 nezaposlenih lica, a u programe sticanja ključnih vještina 7.

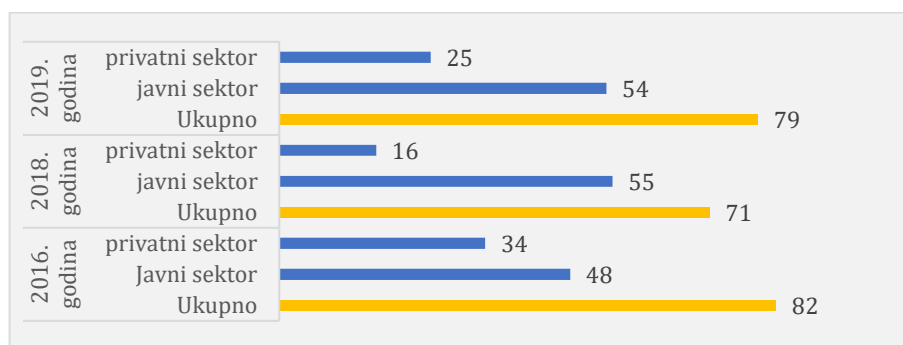
Profesionalna rehabilitacija lica sa invaliditetom¹⁵

U skladu sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom¹⁶, u Zavodu za zapošljavanje Crne Gore organizovan je Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom. Sredstva Fonda se prvenstveno obezbjeđuju iz posebnog doprinosa, koji uplaćuju poslodavci koji nijesu ispunili propisanu kvotu pri zapošljavanju lica sa invaliditetom. Sredstva Fonda, shodno Zakonu mogu se koristiti, za: mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije za nezaposlena i zaposlena lica sa invaliditetom, sufinansiranje posebnih organizacija za zapošljavanje, programe aktivne politike zapošljavanja u kojima učestvuju lica sa invaliditetom, subvencije, finansiranje grant šema i novčane pomoći za učesnike u mjerama profesionalne rehabilitacije.

U 2019. godini u mjere profesionalne rehabilitacije nije bilo uključeno nijedno lice sa invaliditetom iz Cetinja.

Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem

Grafik 10: Stručno osposobljavanje lica sa stečenim visokim obrazovanjem

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Programom stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem u 2019. godini bilo je obuhvaćeno 79 visokoškolaca. U odnosu na 2016. godinu, broj lica sa stečenim visokim obrazovanjem koji je obuhvaćen Programom se smanjio za 3 lica, ali ipak u odnosu na 2018. godinu povećao za 8 visokoškolaca. Većina je bila angažovana u javnom sektoru, u 2019. godini čak 68,4% ukupnog broja uključenih u Program.

U odnosu na broj stanovnika, broj visokoškolaca u 2019. godini iznosio je 0.52 što je na nivou prosjeka Crne Gore (0,53).

3.4 Tražnja radne snage

Kad je riječ o slobodnim radnim mjestima, ukupno 518 radnih mjesta je oglašeno u 2019. godini, što predstavlja povećanje za 12,9% u odnosu na 2018. godinu ali ipak smanjenje u odnosu na 2016. godinu.

Tabela 15: Slobodna radna mjesta 2016 -2019. godine

Godina	Slobodna radna mjesta prema stepenu stručne spreme										Ukupno
	I	II	III	IV	V	VI1	VI2	VII1	VII2	VIII	
2016.	114	2	79	113	5	14	0	183	12	3	525
2017.	78	3	115	106	4	13	0	155	11	1	486
2018.	120	1	40	104	0	3	0	183	6	2	459

¹⁵ Izvještaj o radu za 2019. godinu, Zavod za zapošljavanje Crne Gore¹⁶ "Službeni list CG", br.49/2008, 73/2010, 39/2011 i 55/2016

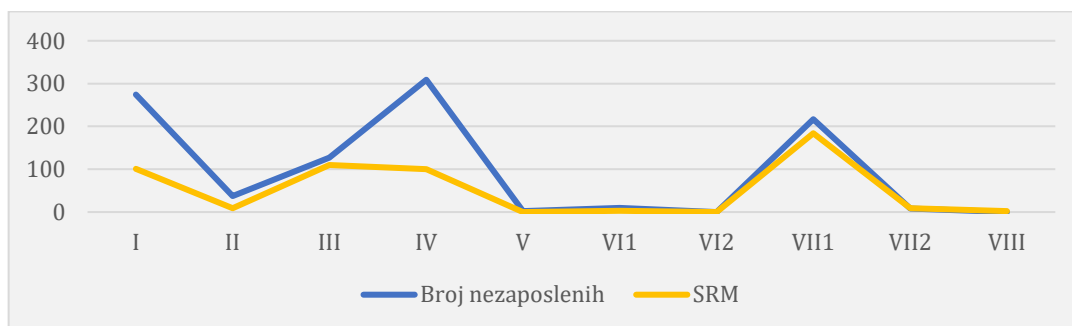
Strategija zapošljavanja Prijestonice Cetinje, nacrt

2019.	101	9	110	100	0	3	0	184	9	2	518
-------	-----	---	-----	-----	---	---	---	-----	---	---	-----

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Izvještaji o radu

Podaci o oglašenim radnim mjestima prema stepenu stručne spreme u periodu 2016 do 2019. godine pokazuju blago smanjenje tražnje za radnicima sa IV stepenom stručne spreme. Najveće oscilacije u pogledu broja slobodnih radnih mjesta zabilježene su u posmatranom periodu kod III stepena stručne spreme, od 115 u 2017. godini (23,7% ukupnog broja slobodnih radnih mjesta) do samo 40 u 2018. godini (8,7% svih slobodnih radnih mjesta).

Grafik 11: Nezaposlenih lica i oglašena slobodna radna mjesta (SRM) prema stepenu stručne spreme, 2019.

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Izvještaj o radu, 2019.

Potražnja za radnicima je najviša kod visokokvalifikovanih lica¹⁷ (38,2% od ukupnog broja slobodnih radnih mjesta), i može se zaključiti da su u Prijestonici u 2019. godini visokokvalifikovana lica imala dobre mogućnosti za zaposlenje (0,85 slobodnog radnog mjesta na jedno lice sa VII-1 stepenom stručne spreme). Ipak, potrebno je uzeti u obzir da se veliki udio slobodnih radnih mjesta odnosi na sektor obrazovanja za kojeg je karakteristično da se u periodu od jedne godine kroz oglašeno slobodno radno mjesto može tražiti kandidat više puta za isto radno mjesto.

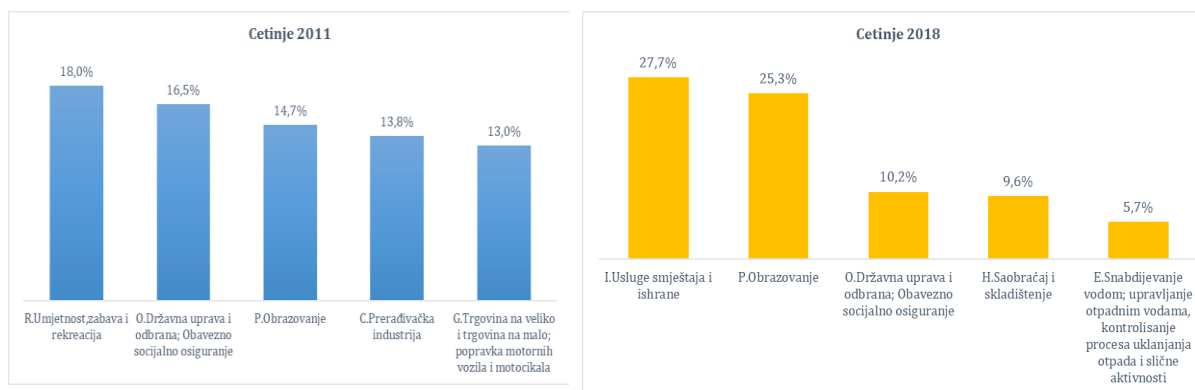
Još u nešto boljoj situaciji bila su u 2019. godini lica sa III stepenom stručne spreme (0,86 slobodnih radnih mjesta na jedno nezaposleno lice sa tim nivoom stručne spreme).

Značajno manje mogućnosti zapošljavanja su u 2019. godini imala lica bez kvalifikacije i lica sa završenim IV stepenom stručne spreme.

Grafik 12: Oglašena radna mjesta prema djelatnostima

¹⁷ Pod niskokvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim I i II stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija; Pod srednjekvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim III, IV i V stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija; Pod visokokvalifikovanim osobama se smatraju osobe sa stečenim VI, VII, VII2 i VIII stepenom kvalifikacija prema Nacionalnom okviru kvalifikacija.

Strategija zapošljavanja Prijestonice Cetinje, nacrt

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore

U 2011. godini posmatrano po djelatnostima najveće učešće u strukturi oglašanih radnih mjesta su imale djelatnosti umjetnost, zabava i rekreacija; državna uprava; obrazovanje; prerađivačka industrija i trgovina na veliko i na malo, popravka motornih vozila i motocikla.

U 2018. godini struktura oglašanih radnih mjesta se promjenila. Sa 27,7% objavljena slobodna radna mjesta preovlađuje djelatnost usluge smještaja i ishrane, za kojom slijedi obrazovanje. Potražnja u prerađivačkoj industriji i trgovini se u 2018. godini smanjila tako da te djelatnosti nijesu svrstane u pet djelatnosti sa najvećom potražnjom za radnom snagom.

Zapošljavanje nezaposlenih lica iz evidencije

U odnosu na 2018. godinu broj zaposlenih iz evidencije Biroa rada Cetinje se u 2019. godini smanjio za 8,8% što je ipak bolje nego što je to slučaj na nivou Crne Gore.

Tabela 16: Zapošljavanje, 2018 i 2019. godini

	UKUPNO		Indeks 2019:2018
	2018.	2019.	
Cetinje	261	238	91,18
Crna Gora	15.360	13.314	86,7

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Izvještaji o radu

Među zaposlenim iz evidencije Biroa rada u 2018. godini žene predstavljaju 64,4% (168) a u 2019. godini 63,4% (151).

Tabela 17: Zaposleni iz evidencije Biroa rada prema stepenu stručne spreme, 2018 i 2019.

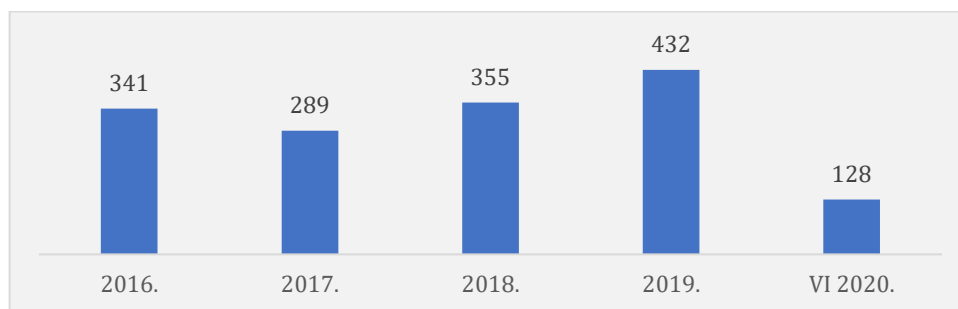
	Zaposlena lica iz evidencije ZZZCG prema stepenu obrazovanja									
	I	II	III	IV	V	VI1	VI2	VII1	VII2	VIII
2018.	45	8	23	78	0	5	0	97	5	0
2019.	31	5	32	80	0	3	0	85	2	0

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Izvještaji o radu

U 2018. i 2019. godini među zaposlenim iz evidencije preovlađuju visokokvalifikovani iako se njihov broj u 2019. u odnosu na 2018. godinu smanjio. Toj grupi prema broju zaposlenih iz evidencije sljede lica sa IV stepenom obrazovanja. U 2019. godini primjećeno je smanjenje broja zaposlenih sa I i II stepenom, i blago povećanje zapošljavanja lica sa III stepenom obrazovanja.

Sezonsko zapošljavanje

Grafik 13: Sezonsko zapošljavanje nezaposlenih lica iz evidencije Zavoda za zapošljavanje Crne Gore

Izvor: Zavod za zapošljavanje

Podaci o licima koja su uključena u sezonsko zapošljavanje pokazuju trend povećanja. U 2019. godini ukupno 432 lica iz evidencije Biroa rada Cetinje su bila uključena u sezonsko zapošljavanje, što predstavlja povećanje za 21,7% u odnosu na 2018. godinu i 26,7% u odnosu na 2016. godinu. Broj uključenih u sezonsko zapošljavanje u 2019. godini predstavlja 3,6% ukupnog broja zaposlenih na sezonskim poslovima u Crnoj Gori (11855).

U prvom polugodištu 2020. godine potražnja za sezonskim radnicima smanjila se u cijeloj Crnoj Gori tako da je iz Cetinja bilo uključeno samo 128 nezaposlenih lica, ali ipak to predstavlja 4,2% sezonskog zapošljavanja u Crnoj Gori u toj godini.

3.5 Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja

Deficitarna i potencijalno deficitarna zanimanja na lokalnom tržištu rada prate se kroz kretanje broja nezaposlenih, novoprijavljenih na evidenciji zavoda, zapošljavanja i oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Tokom 2018. godine, najdeficitiranija zanimanja su bila zanimanja sa srednjom stručnom spremom, među kojima su zanimanja u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, trgovci, mašinski tehničari – konstruktori i društveno-humanistička zanimanja.¹⁸

Predstavnici lokalnog partnerstva za zapošljavanje prikupili su dodatne informacije o potrebama za radnicima od sljedećih poslodavaca:

- *Hotela „Gradska“ Cetinje: U proteklom periodu bili su u potrazi za novim radnicima a zanimanja koja su im bila potrebna odnosila su se na restoranske konobare, pomoćno osoblje u kuhinji, kuvare i higijeničarke, od kojih se očekuje da posjeduju određeno radno iskustvo, poznavanje stranih jezika, radna etika, želja za usavršavanjem i unapređenjem, samoinicijativa, prihvatanje odgovornosti i timski rad. Ključni problemi sa kojima se suočavaju pri zapošljavanju novih radnika su prije svega: nedovoljno radnog iskustva, nepoznavanje stranih jezika, odsustvo radne etike, kodeks ponašanja na poslu i izbjegavanje odgovornosti. Do sada nijesu koristili pomoć od strane ZZZCG ili državnu pomoć kod zapošljavanja novih radnika. Za bolje poslovanje firme smatraju da je neophodno unapređenje saradnje sa turističkim agencijama, lokalnim, regionalnim i šire; unapređenje saradnje sa lokalnom i NTO kao i ostalim subjektima u javnom i privatnom sektoru u sektoru turizma i ugostiteljstva; rešavanje problema neregistrovanih objekata koji se bave izdavanjem smještaja i pružanjem ugostiteljskih usluga; kao i organizovanje besplatnih kurseva stranih jezika i praktičnih obuka vezanih za hotelijerstvo.*
- *„Interproduct“ D.O.O. Cetinje: U proteklom periodu tražili su radnike u proizvodnji i preradi mesa, tehnologa i knjigovođu. Ključni problemi sa kojima se suočavaju pri zapošljavanju novih radnika su prije svega: nestručnost u obavljanju poslovnih zadataka i odsustvo radne etike. Firma je bila korisnik Programa stručnog osposobljavanja visokoškolaca, i spremni su da obučavaju ili zaposle nezaposleno*

¹⁸ Analiza lokalnih tržišta rada u Crnoj Gori, M. Arandarenko, M. Mirković, 2020

lice za rad u firmi uz finasijsku podršku. Kao pomoć koja bi im bila potrebna pri zapošljavanju novih radnika izdvojili su dobijanje informacija o raspoloživosti radne snage.

- *Iz firme „DDR Commerce“ D.O.O. Cetinje, su kazali da za sada, zbog trenutne situacije u zemlji i na tržištu, ne planiraju niti su u posljednje vrijeme zapošljavali nove radnike. Ključni problemi sa kojima su se suočavali u prethodnom periodu su nestručnost i odsustvo radne etike. Do sada nijesu koristili nikakvu pomoć pri zapošljavanju ali su spremni da obučavaju ili zaposle nezaposleno lice za rad u firmi uz finasijsku podršku, ukoliko bi uspjeli da prošire postojeći obim posla.*

Prema podacima Biroa rada u Cetinju neophodna su sljedeća zanimanja: mesari, kelneri, pomoćnik u kuhinji, animatori sa visokom stručnom spremom, ekonomski tehničari, medicinski tehničari, diplomirani pravnici, profesori fizike, hemije, biologije, doktori medicine itd.

U pogledu upućivanja kandidata na slobodna radna mjesta je prema iskustvima Biroa rada potrebno uzeti u obzir ograničenja vezana za prevoz na posao kod određenih poslodavaca a u nekim slučajevima i nezadovoljstvo radnika sa ponuđenim uslovima rada. Sa druge strane, potrebno je više ulaganja u motivaciju nezaposlenih lica za aktivno traženje posla i zapošljavanje.

Znanja i vještine za podsticanje strateških ciljeva Prijestonice

Prema mišljenju članova lokalnog partnerstva za zapošljavanje potrebno je ulaganje u znanja i vještine koje bi mogle doprinijeti bržem postizanju strateških ciljeva opštine vezanih za unapređenje turizma, poljoprivrede i preduzetništva.

3.6 Ponuda obrazovanja i osposobljavanja odraslih u opštini

Učenje i obrazovanje odraslih predstavljaju značajnu komponentu procesa cjeloživotnog učenja koje objedinjuje različite oblike i programe formalnog obrazovanja, neformalnog, informalnog i samousmjerenog učenja (Strategija obrazovanja odraslih Crne Gore 2015-2025).

Strategija obrazovanja odraslih definiše sljedeće prioritetne ciljeve:

- Povećati socijalnu uključenost odraslih građana kroz aktivnosti cjeloživotnog učenja i obrazovanja;
- Unapređivati znanja, vještine i kompetencije odraslih za zapošljivost, mobilnost na tržištu rada i konkurentnost;
- Povećati kompetencije zaposlenih u cilju postizanja bržeg privrednog rasta;
- Uspostaviti sistem osiguranja kvaliteta u obrazovanju odraslih;
- Obezbijediti fleksibilan i održiv sistem obrazovanja odraslih.

U posljednjim godinama u Crnoj Gori vidljiv je napredak u ovoj oblasti kako u pogledu usvajanja novih programa obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije tako i za sticanje i unapređenje ključnih kompetencija. Takođe, značajno se povećao broj licenciranih organizatora obrazovanja u Crnoj Gori, ali ne i u Prijestonici.

LICENCIRANI ORGANIZATOR OBRAZOVANJA ODRASLIH ¹⁹

FAKULTET ZA CRNOGORSKI JEZIK I
KNJIŽEVNOST

Programi obrazovanja za sticanje i unaprijeđenje ključnih kompetencija – pismenost

- Program obrazovanja za učenje crnogorskog jezika

U Cetinju postoji samo jedan licencirani organizator obrazovanja odraslih koji odraslima nudi jedan program obrazovanja, tako da zainteresovani treba da koriste ponudu programa licenciranih organizatora u susjednim opštinama, naročito u Podgorici.

¹⁹ <https://mps.gov.me/rubrike/obrazovanje-odraslih>

Ipak, potrebno je naglasiti da se pored akreditovanih programa obrazovanja odraslih realizuju i druge aktivnosti na polju obrazovanja i učenja odraslih, naročito kroz projekte i programe koje sprovodi NVO sektor. Ti programi i projekti predstavljaju značajan doprinos povećanju socijalne uključenosti odraslih, unapređenju njihovih znanja, vještina i kompetencija u različitim oblastima.

Prema registru nevladinih organizacija u Cetinju postoji nekoliko udruženja čija djelatnost je institucionalno i vaninstitucionalno obrazovanje, zaštita lica sa invaliditetom, briga o mladima, smanjenje siromaštva itd.²⁰ Na žalost, podaci o programima koje sprovode i obimu uključenih korisnika nijesu na raspolaganju.

3.7 Socijalna inkluzija

Socijalna inkluzija i socijalna isključenost razmatra se kroz proces interakcije između pojedinca i njegovog/njezinog društvenog, pravnog i ekonomskog okruženja tokom kojeg se identifikuju konkretne prepreke za učešće i uključivanje, kao što su institucionalne prepreke (diskriminacija, nedostatak infrastrukture, nepostojanje/ograničenost usluga), prepreke na nivou zajednice (marginalizacija) i lične prepreke (nedostatak obrazovanja, obuke i vještina).

Socijalna isključenost često je povezana sa siromaštvom. Siromaštvo je takođe višedimenzionalan fenomen koji se najčešće vezuje za nedostatak finansijskih sredstava ("monetarno siromaštvo") kako bi se zadovoljio određeni nivo osnovnih životnih potreba ("linija siromaštva").²¹ Prema MONSTAT-ovoj Anketi o dohotku i uslovima života za 2019, čak 45,5% nezaposlenih lica izloženo je riziku od siromaštva.

Dakle, u izradi ove strategije zapošljavanja posebna pažnja bila je posvećena ograničenjima i mogućnostima u pogledu socijalnog uključivanja ugroženih grupa na tržište rada u Prijestonici. Prilikom izrade dokumenta koristili su se sekundarni podaci o korisnicima materijalnog obezbjeđivanja porodice, podaci o nezaposlenim licima i njihovim strukturnim karakteristikama a i ostali podaci i informacije date od strane predstavnika lokalne uprave i članova partnerske grupe.

Korisnici socijalne zaštite

U Prijestonici Cetinje je u 2011. godini 1046 lica koristilo materijalno obezbjeđenje porodice (MOP). Broj korisnika MOP - članova porodice se od 2016. godine smanjivao tako da je 2019. godine iznosio 500 ili 3,3% ukupnog stanovništva. Ovaj indikator je u odnosu na prosjek Središnjeg regiona (3,8% stanovništva) i Crne Gore (4,7% ukupnog stanovništva) na nižem nivou.

Tabela 18: Korisnici prava do materijalnog obezbjeđenja porodice (MOP)

	Materijalno obezbjeđenje porodice								Broj članova porodice korisnika MOP-a/ukupno stanovništvo			
	Broj porodica	Broj članova	Broj porodica	Broj članova	Broj porodica	Broj članova	Broj porodica	Broj članova				
	2011.		2016.		2018.		2019.		2011.	2016.	2018.	2019.
Cetinje	342	1.046	209	583	203	605	176	500	6,3	3,7	3,9	3,3
Središnji region	5.255	16.394	3.784	11.533	3.805	12.285	3.541	11.449	5,6	3,8	4,1	3,8
Crna Gora	14636	42879	8961	26873	9319	31066	8777	29.469	6,9	4,3	5,0	4,7

Izvor: MInistarstvo rada i socijalnog staranja

Smanjenje broja korisnika je posljedica prije svega izmjena zakonske regulative i uvođenja SWISS Socijalnog e-kartona, koji je kompleksni informacioni sistem u okviru kojeg se sprovode postupci u sektoru socijalne zaštite, čime je "pročišćena" baza korisnika. Uvođenjem socijalnog kartona i

²⁰ <http://www.dokumenta.me/nvo/>

²¹ Statistika dohotka i uslova života, MONSTAT

donošenjem odgovarajućih pravilnika o pružanju usluga, kvalitet socijalne i dječije zaštite se unapređuje.

Što se tiče rizika od siromaštva članovi lokalnog partnerstva za zapošljavanje ispostavili su problem “neaktivnog stanovništva”, naročito onog koji je u nepovoljnom položaju zbog neispunjavanja kriterijuma za dobijanje MOP, i koji nijesu registrovani kao nezaposleni na evidenciji ZZZCG a pri tom nijesu radno angažovani.

Pomoć lokalne uprave socijalno ugroženim grupama

Sekretarijat za lokalnu samoupravu i društvene djelatnosti je tokom 2019. godine primio 132 zahtjeva za jednokratnu novčanu pomoć, od čega je odobreno 116 u iznosu od 15150 eur.

Jednokratnu pomoć za nezaposlene porodilje koje se nalaze na evidenciji ZZZCG Biro rada Cetinje u 2019. godini ostvarilo je 47 žena u iznosu od 16450 eur.

Otklanjanje arhitektonskih prepreka za lica sa invaliditetom

NVO Udruženje paraplegičara Cetinje i NVO Aktivna Zona pripremili su prijedlog novog Akcionog plana za prilagođavanje objekata i javnih površina za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti. Uskoro se očekuje finalizovanje ove inicijative prema lokalnom parlamentu.

Grupe u nepovoljnom položaju na tržištu rada

Na osnovu analize podataka iz sekundarnih izvora informacija i poznavanja situacije na lokalnom tržištu rada članovi lokalnog partnerstva za zapošljavanje odredili su grupe koje su u najnepovoljnijem položaju na lokalnom tržištu rada.

- Samohrane nezaposlene majke;
- Manje obrazovana lica sa invaliditetom starosti preko 50 godina;
- Dugoročno nezaposlena lica, naročito manje obrazovani, korisnici MOP-a;
- Lica starija od 50 godina, naročito žene;
- Lica koja su bila u sukobu sa zakonom (bivši zatvorenici).
- Lica sa mentalnim smetnjama
- Korisnici psihoaktivnih supstanci

Aktivacija socijalno isključenih ili ugroženih grupa

Postojeće mjere aktivacije prema mišljenju lokalnog partnerstva za zapošljavanje ne donose željene efekte i nijesu održive (npr. sezonski javni radovi).

Pri planiranju individualnih planova aktivacije trebalo bi uzeti u obzir kompleksne specifičnosti pojedinačnih korisnika (socijalna, stambena, bračna situacija itd.), što zahtijeva multisektorsku saradnju i holistički pristup problemu zapošljavanja.

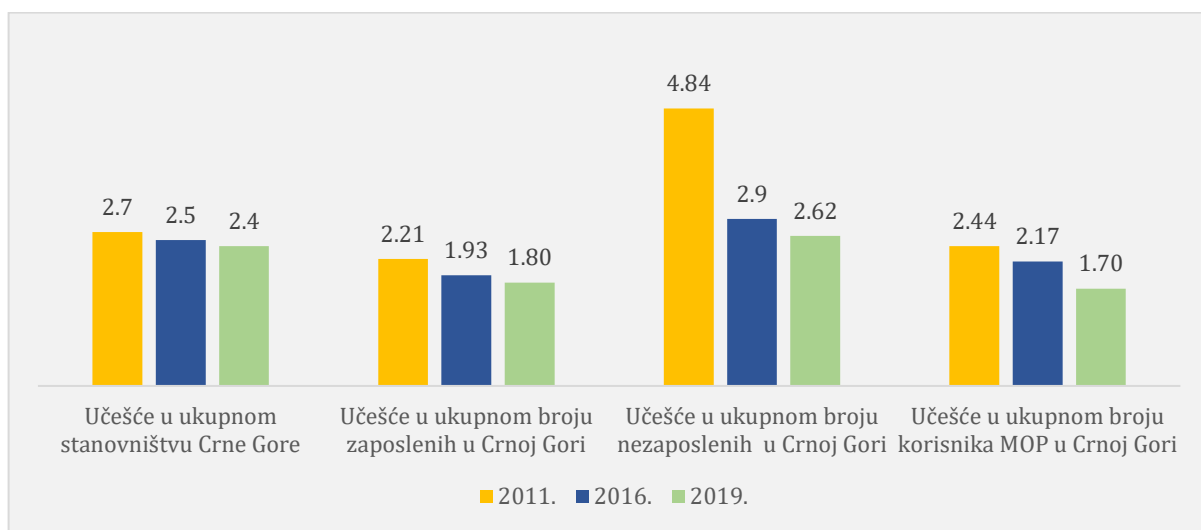
3.8 Zaključak

Tokom prethodnog perioda, stanje na tržištu rada u Prijestonici Cetinje obilježeno je stagnacijom sa veoma blagim pozitivnim predznakom. Mada se smanjuje i stanovništvo, i nezaposlenost, zaposlenost ne raste u skladu sa potrebama i mogućnostima koje nudi povoljan geografski položaj Prijestonice i njezini resursi. Dalja podrška razvoju malih i srednjih preduzeća a time i kreiranju novih radnih mjesta je dakle neophodna.

Politike zapošljavanja i sveukupne politike lokalne uprave u Cetinju bi trebale biti usmjerene na najosjetljivije grupe na tržištu rada. Tu se prvenstveno misli na dugoročno nezaposlena lica, lica starija od 50 godina, žene, a i mlade, naročito visokoškolce, koji participiraju sa značajnim učešćem u ukupnoj nezaposlenosti, što ukazuje da lokalno tržište rada nema dovoljan kapacitet da

apsorbuje njihovu povećanu ponudu, ili pak da njihova znanja i vještine ne odgovaraju poslodavcima.

Grafik 14: Odabrani indikatori za opštinu Cetinje u odnosu na Crnu Goru (2011.-2019.)

Izvor: MONSTAT, Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore, ZZZCG

4. STRATEŠKI RAZVOJNI PRIORITETI PRIJESTONICE

Strateškim planom razvoja Prijestonice Cetinje za period od 2020 do 2024. opredijeljeno je da je

„Opšti cilj razvoja Prijestonice Cetinje je unapređenje socio – ekonomskog ambijenta, očuvanje kulturne baštine i stvaranje efikasnije i otvorenije lokalne samouprave, što je pretpostavka za dalji razvoj i napredovanje grada i sprječavanje dalje depopulacije stanovništva“

Specifičan cilj Strateškog plana razvoja Prijestonice Cetinje 2020-2024 relevantan za tržište rada i zapošljavanje:

Specifični cilj 4: Unapređenje uslova za razvoj poslovnog ambijenta i zapošljavanje lokalnog stanovništva

Prioritet 4.1: Poboljšanje poslovnog ambijenta

Projekat 4.1.1: Izrada stimulativnih mjera za investitore i stvaranje povoljnog poslovnog ambijenta za privlačenje investicija

Projekat 4.1.2: Jačanje kapaciteta za korišćenje dostupnih fondova Evropske unije i drugih međunarodnih fondova i institucija

Prioritet 4.2: Stvaranje preduslova kroz različite forme za rast zaposlenosti

Projekat 4.2.1: Realizacija projekta zapošljavanja u Inovativno - preduzetničkom centru

Projekat 4.2.2: Valorizacije prostora "Gornjeg Oboda"

Prioritet 4.3. Promocija investicionih mogućnosti

Projekat 4.3.1: Valorizacije prostora nekadašnje "Bojane" u skladu sa važećim DUP-om

Projekat 4.3.2: Valorizacije prostora na kružnom toku (ulaz u grad)

Prioritet 4.4. Razvoj poljoprivrede i ruralnog područja

5. SWOT ANALIZA

Lokalno tržište rada zavisi od okruženja koje utiče na njegovo djelovanje. Da bi se identifikovale prednosti i slabosti (unutrašnje okruženje) i mogućnosti i prijetnje (spoljno okruženje) koji utiču na lokalno tržište rada i radnu snagu korištena je metoda SWOT analize.

U prvom koraku urađena je SWOT analiza funkcionisanja lokalnog tržišta rada. Pošto je ljudski kapital jedan od najvažnijih faktora uticaja na dalji socio-ekonomski razvoj opštine i tržišta rada, druga SWOT analiza posvećena je oblasti obrazovanja i osposobljavanja radne snage.

U trećem dijelu, posebna pažnja posvećena je socijalnoj inkluziji na lokalnom tržištu rada sa ciljem da se putem SWOT analize stekne bolji uvid i razumijevanje situacije. To je preduslov za adekvatno targetiranje onih koji su u najnepovoljnijem položaju na lokalnom tržištu rada, kao i za kreiranje programa i mjera koje odgovaraju potrebama tih ciljnih grupa.

Na kraju SWOT analize identifikovane su ključne šanse za unapređenje zapošljavanja i dati prijedlozi za unapređenje, te identifikovani ključni izazovi koje je pri tom potrebno uzeti u obzir.

5.1 LOKALNO TRŽIŠTE RADA I RADNA SNAGA

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dobar geografski položaj ▪ Zakon o Prijestonici ▪ Dobra putna infrastruktura ▪ Dvije biznis zone za razvoj industrijske djelatnosti (povlastice za investitore) ▪ Mjere za razvoj privrede i podsticaj preduzetništva ▪ Biznis inkubator ▪ Dualno obrazovanje koje je uvedeno prije par godine (npr. radnici sa III stepenom stručne sprema imaju manje problema pri zapošljavanju) ▪ Poljoprivredni proizvodi visokog kvaliteta koji su prepoznatljivi na tržištu ▪ Kapaciteti za vjerski, istorijski i kulturni turizam ▪ Nacionalni parkovi – razvoj avanturističkog turizma (inicijativa stavljanja turističke ponude „sve na jedno mjesto“) ▪ Zeleni turizam ▪ Dobra saradnja između institucija (npr. TO ima dobru saradnju sa lokalnom samoupravom, školama i NVO-ima, npr. Udruženje paraplegičara koji se bave socijalnim preduzetništvom) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Migracije stanovništva ▪ Odliv stručnog kadra ▪ Nedovoljni kapaciteti za proizvodnju i izvoz proizvoda i poluproizvoda ▪ Nedovoljno raspolaganje informacijama o sirovinama kojima raspolaže Prijestonica ▪ Nedostatak kapaciteta za internacionalizaciju preduzeća ▪ Neadekvatan stručni kadar ▪ Hiperprodukcija kadrova ▪ Nedostatak mogućnosti za dugoročno zaposlenje
ŠANSE/MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Veća tražnja za domaćim proizvodima (usljed Covid 19 krize) ▪ Obuke za internacionalizaciju preduzeća ▪ Agrobudžet ▪ EU fondovi ▪ Mjere i potsticaji Fonda za profesionalnu rehabilitaciju lica sa invaliditetom i grant šeme ZZZCG-a 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Visok uvoz proizvoda ▪ Izletnici su najčešće posjetioci Cetinja (kratko se zadržavaju) ▪ Pad posjeta i broja turista usljed pandemije ▪ Neusklađenost obrazovanja sa potrebama tržišta rada

KLJUČNE RAZVOJNE ŠANSE ZA UNAPREĐENJE ZAPOŠLJAVANJA

1. Turizam
2. Poljoprivreda
3. Razvoj malih i srednjih preduzeća
4. Privlačenje stranih investitora (stvaranje dobrog poslovnog ambijenta)

KLJUČNI IZAZOVI

- Nedostatak kvalifikovane radne snage
- Nespremnost ljudi da rade poslove za koje postoji potreba
- Značajan broj visokokvalifikovanih ljudi traži zaposlenje samo u javnom sektoru

5.2 OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE RADNE SNAGE U OPŠTINI

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pismenost ▪ Kompetencije za obučavanje ▪ Obrazovne institucije ▪ Zainteresovanost za obučavanje kod nezaposlenih 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Neusklađenost ponude i potražnje ▪ Veliki broj nekvalifikovanih osoba na evidenciji ZZZCG ▪ Dugoročna nezaposlenost ▪ Nedovoljna ponuda licenciranih obuka

Strategija zapošljavanja Prijestonice Cetinje, nacrt

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prostorni kapaciteti ▪ Razvijen preduzetnički duh ▪ Licencirani organizator obrazovanja ▪ Angažovanje NVO 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak motivacije za obrazovanje
ŠANSE/MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ EU fondovi i druga donatorska sredstva ▪ Podsticajne mjere – državne/lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pandemija Covid19 ▪ Nekontinuirana mogućnost obrazovanja nezaposlenih osoba

KORACI ZA UNAPREĐENJE

1. Dodatno licenciranje organizatora obrazovanja kako bi se povećao broj programa koji se sprovode na Cetinju.
2. Podizanje svijesti o značaju obrazovanja odraslih.

KLJUČNI IZAZOVI

- Nemotivisanost za obrazovanje

5.3 SOCIJALNA INKLUZIJA/SOCIJALNA ISKLJUČENOST NA LOKALNOM TRŽIŠTU RADA

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Socijalna preduzeća ▪ Lokalni strateški okvir (npr. Zakon o prijestonici) ▪ Dostupne institucije na lokalnom nivou ▪ Nevladine organizacije (posebno aktivna su udruženja mladih) ▪ Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom ▪ Podrška lokalne uprave ranjivoj populaciji ▪ Podrška lokalnim biznismima: savjetovna pomoć kod osnivanja, mogućnost besplatnog korišćenja prostora, interneta, pokrivanje režijskih troškova 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nedostatak programa obrazovanja odraslih ▪ Nedovoljna motivisanost nezaposlenih lica ▪ Nedostatak vještina, alata i programa institucija za rad sa nezaposlenim licima ▪ Neefikasna aktivacija ▪ Predrasude poslodavaca ▪ Arhitektonske barijere
ŠANSE/MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Licenciranje SSS ▪ Jačanje kapaciteta institucija i jačanje međuinstitucionalne saradnje ▪ Fondovi EU ▪ Mjere Vlade 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kovid-19 pandemija ▪ Ekonomska kriza ▪ Politička podrška za dalji razvoj socijalne politike

PRIJEDLOZI ZA UNAPREĐENJE

1. Podizanje svijesti kod poslodavaca o zapošljavanju ranjivih grupa i promocija društveno odgovornog poslovanja
2. Psihosocijalna podrška za teže zapošljiva lica
3. Kreiranje programa za sticanje znanja i vještina
4. Uklanjanje arhitektonskih barijera na objektima od prioritetnog značaja

KLJUČNI IZAZOVI

- Otpor poslodavaca
- Otpor ranjivih grupa

5.4 KLJUČNI PROBLEMI TRŽIŠTA RADA PRIJESTONICE CETINJE

Na osnovu analize tržišta rada i prikupljenih sekundarnih podataka i naravno SWOT analiza identifikovani su sljedeći ključni problem tržišta rada opštine Cetinje:

1. Nedovoljno obrazovan i stručan kadar;
2. Odliv stručnog kadra;
3. Nedostatak mogućnosti za dugoročno zaposlenje.

6. VIZIJA, CILJEVI, PRIORITETI I MJERE STRATEGIJE ZAPOŠLJAVANJA

6.1 VIZIJA OPŠTINE U POGLEDU ZAPOŠLJAVANJA I RAZVOJA RADNE SNAGE

» Cetinje je grad sa velikim brojem radnih mjesta kod društveno odgovornih poslodavaca, sa motivisanim i stručnim kadrom«.

6.2 CILJEVI ZA PERIOD 2020-2024

STRATEŠKI CILJ	POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI U PRIJESTONICI CETINJE
-----------------------	--

Cilj 1.	Povećanje usklađenosti ponude i tražnje radne snage
----------------	--

Cilj 2.	Povećanje broja zaposlenih
----------------	-----------------------------------

Pokazatelj uspjeha	Polazna vrijednost 2019.	Ciljna vrijednost 2024
Broj nezaposlenih lica uključenih u programe obrazovanja i osposobljavanja odraslih	31 ili 3.4 % prosječnog broja nezaposlenih	Najmanje 155 lica ili 4% prosječnog broja nezaposlenih
Broj akreditovanih programa obrazovanja odraslih u Cetinju	1	Najmanje 4
Broj zaposlenih lica (VI. 2020. godine)	3.303	Povećanje za 7,6% (3.553)

6.3 AKTIVNOSTI

Cilj 1: Povećanje usklađenosti ponude i tražnje radne snage			
	Aktivnosti	Ciljne grupe	Vremenski okvir (godina sprovođenja)
1.1	Licenciranje organizatora obrazovanja odraslih za programe obrazovanja	Odrasla zaposlena i nezaposlena lica	2022-2024.
1.2	Programi obrazovanja i osposobljavanja (ZZZCG)	Nezaposlena lica prijavljena na evidenciji ZZZCG- Biroa rada	2021-2024.
1.3	Osposobljavanje kod poslodavca i osposobljavanje za samostalan rad	Nezaposlena lica prijavljena na evidenciji ZZZCG- Biroa rada	2021-2024.
1.4	Priprema aplikacije za Grant šemu za deficitarna zanimanja	Nezaposlena lica, poslodavci	2021.
1.5	Programi obrazovanja i osposobljavanja za deficitarna zanimanja (IPA)	Nezaposlena lica	2022-2023.
1.6	Programi za sticanje ključnih vještina – strani jezici (kurs italijanskog jezika)	Nezaposlena lica	2021-2024.
1.7	Programi za sticanje ključnih vještina - IT vještine	Zaposleni, nezaposleni	2022-2024.
1.8	Stipendiranje i zadržavanje deficitarnog kadra	Nezaposlena lica	2022-2024
1.9	Konsultativni sastanci sa poslodavcima iz ključnih razvojnih sektora sa ciljem identifikovanja njihovih potreba	Poslodavci	2021-2024.
1.10	Motivacija nezaposlenih za obrazovanje i zapošljavanje	Nezaposlena lica	2022-2024

Cilj 2: Povećanje broja zaposlenih			
	Aktivnost	Ciljne grupe	Vremenski okvir (godina sprovođenja)
2.1	Podrška samozapošljavanju – bespovratna sredstva za samozapošljavanje – ZZZCG i IPA fondovi III faza Granta za samozapošljavanje	Nezaposlena lica prijavljena najmanje 4 mjeseca na evidenciji ZZZCG- Biroa rada	2022.
2.2	Savjetodavna pomoć pri apliciranju za sredstva podrške za samozapošljavanje (npr. izrada biznis planova)	Nezaposlena lica sa evidencije Biroa rada	2021-2024.
2.3	Kreiranje novih radnih mjesta iz poziva za manje razvijene opštine	Nezaposlena lica sa evidencije Biroa rada	2022-2023.
2.4	Podrška preduzetništvu (kroz grant Prijestonice)	Žene, mladi, preduzetnici	2021-2024.
2.5	Priprema aplikacije za Grant za lokalne inicijative zapošljavanja i sprovođenje	Nezaposleni – ranjive grupe	2022-2024.
2.6	Subvencije za zapošljavanje	Lica sa invaliditetom	2021-2024.

7. UPRAVLJANJE, MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I PROMOCIJA

UPRAVLJANJE

Za koordinaciju sprovođenja Strategije zapošljavanja biće odgovoran Sekretarijat za lokalnu samoupravu i društvene djelatnosti Prijestonice Cetinje.

Strategija se implementira i prati kroz godišnje akcione planove zapošljavanja, koji definišu aktivnosti koje se sprovode na godišnjem nivou, a za svaku aktivnost definišu se ciljne grupe, broj uključenih, očekivani rezultati, okvirna finansijska sredstva, izvori finansiranja i odgovorne institucije za sprovođenje.

Za pripremu godišnjeg akcionog plana odgovoran je Sekretarijat za lokalnu samoupravu i društvene djelatnosti Prijestonice Cetinje u saradnji sa lokalnom partnerskom grupom za zapošljavanje.

PRAĆENJE

Sa ciljem praćenja realizacije Strategije zapošljavanja definisan je monitoring sistem koji uključuje indikatore (pokazatelje) uspješnosti za strateški cilj i operativne ciljeve, uz definisanu polaznu osnovu i planirane rezultate.

Za redovno i kontinuirano praćenje sprovođenja ove Strategije i akcionog plana staraće se Sekretarijat za lokalnu samoupravu i društvene djelatnosti Prijestonice Cetinje i lokalna partnerska grupa za zapošljavanje.

IZVJEŠTAVANJE

Sekretarijat za lokalnu samoupravu i društvene djelatnosti Prijestonice Cetinje će u saradnji sa lokalnom partnerskom grupom jednom godišnje pripremiti izvještaj o sprovođenju strategije zapošljavanja i akcionog plana, koji se prosljeđuje skupštini.

PROMOCIJA

Za promociju će se koristiti različiti kanali informisanja i promocije, prvenstveno sajt opštine.

AKCIONI PLAN ZAPOŠLJAVANJA PRIJESTONICE CETINJE ZA 2021. GODINU

AKCIONI PLAN ZAPOŠLJAVANJA PRIJESTONICE CETINJE ZA 2021. GODINU

STRATEŠKI CILJ	POVEĆANJE ZAPOSLENOSTI						
Cilj 1	Povećanje usklađenosti ponude i tražnje radne snage ¹ .						
Aktivnost/mjera	Ciljna grupa	Planiran broj uključenih	Očekivan rezultat	Potrebna finansijska sredstva	Izvor (i) finansiranja	Period sprovođenja (kvartal)	Odgovornost za sprovođenje
1.2 Programi obrazovanja i osposobljavanja (ZZZCG)	Nezaposlena lica prijavljena na evidenciji ZZZCG-Biroa rada	U zavisnosti od budžeta i situacije sa pandemijom virusa COVID - 19	90% polaznika uspješno završilo obuku; 20% zaposlenih u periodu od 6 mjeseci nakon stečene stručne kvalifikacije	Prosječno 565 € na 1 uključeno lice	Budžet za aktivne mjere zapošljavanja	III - IV	ZZZCG
1.3.1 Osposobljavanje kod poslodavca	Nezaposlena lica prijavljena na evidenciji ZZZCG-Biroa rada	5	10 nezaposlenih lica prijavljenih na evidenciji ZZZCG- Biroa rada biće osposobljeno za samostalan rad i rad kod poslodavca	Prosječno 1092 € na 1 uključeno lice	Budžet za aktivne mjere zapošljavanja	I - IV	ZZZCG
1.3.2 Osposobljavanje za samostalan rad		5		Prosječno 2184 € na 1 uključeno lice			
1.4 Priprema aplikacije za Grant šemu za deficitarna zanimanja	Nezaposlena lica, poslodavci	U skladu sa kriterijumima i uslovima poziva	Pripremljena aplikacija za Grant šemu za deficitarna zanimanja	U skladu sa kriterijumima i uslovima poziva	EU SOPEES – IPA, Prijestonica Cetine (kofinansiranje)	I - III	Prijestonica Cetine
1.6 Programi za sticanje ključnih vještina – strani jezici (kurs italijanskog jezika)	Nezaposlena lica, lica u stanju socijalne potrebe, mladi, zaposleni	40	Minimum 30 lica steklo serftikat o završenom kursu italijanskog jezika	Finansijska sredstva nijesu potrebna	/	III - IV	Prijestonica Cetine
1.7 Programi za sticanje ključnih vještina - IT vještine	Zaposlena i nezaposlena lica na evidenciji ZZZCG - Biroa rada	30	30 zaposlenih i nezaposlenih lica na evidenciji ZZZCG -Biroa rada obučeno za rad na kompjuteru	Finansijska sredstva nijesu potrebna	/	III - IV	Prijestonica Cetine

Strategija zapošljavanja Prijestonice Cetinje, nacrt

1.9 Konsultativni sastanci sa poslodavcima iz ključnih razvojnih sektora sa ciljem identifikovanja njihovih potreba	Poslodavci	20 (prioritetno u oblasti prerade mesa)	/	Finansijska sredstva nijesu potrebna	/	I - IV	Priestonica Cetinje
---	------------	--	---	--------------------------------------	---	--------	---------------------

Cilj 2		Povećanje broja zaposlenih					
Aktivnost/mjera	Ciljna grupa	Planiran broj uključenih	Očekivan rezultat	Potrebna finansijska sredstva	Izvor (i) finansiranja	Period sprovođenja (kvartal)	Odgovornost za sprovođenje
2.1 Podrška samozapošljavanju – bespovratna sredstva za samozapošljavanje – ZZZCG i IPA fondovi III faza Granta za samozapošljavanje	Nezaposlena lica prijavljena najmanje 4 mjeseca na evidenciji ZZZCG- Biroa rada	30	Minimum 15 nezaposlenih lica sa evidencije ZZZCG - Biroa rada apliciralo za sredstva podrške za samozapošljavanje	Od 3.000 € do 7.500 € po odobrenom projektnom predlogu	EU SOPEES – IPA, ZZZCG (kofinansiranje)	II - IV	ZZZCG
2.2 Savjetodavna pomoć pri apliciranju za sredstva podrške za samozapošljavanje (npr. izrada biznis planova)	Nezaposlena lica sa evidencije ZZZCG - Biroa rada	30	30 nezaposlenih lica sa evidencije ZZZCG - Biroa rada prošlo obuku za pisanje Biznis planova	Budžetska sredstva nijesu potrebna	Priestonica Cetinje	I - IV	ZZZCG, Priestonica Cetinje
2.4 Podrška razvoju proizvodne i uslužne djelatnosti (kroz grant Priestonice)	Žene, mladi, preduzetnici	U skladu sa pozivom za dostavljanje projekata	U skladu sa pozivom za dostavljanje projekata	20.000,00 €	Budžet Priestonice Cetinje	II - IV	Priestonica Cetinje,
2.6 Subvencije za zapošljavanje	Lica sa invaliditetom	5	Zaposleno 5 nezaposlenih lica sa invaliditetom	U skladu sa pravilima i uslovima Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom	Budžet ZZZCG	I - IV	ZZZCG

Strategija zapošljavanja Prijestonice Cetinje, nacrt

ⁱ Aktivnosti Biroa rada su planirane na osnovi sprovođenja Programa rada ZZZCG u prethodnim godinama. Budžet za aktivnu politiku zapošljavanja za 2021. godinu u fazi pripreme ovog Akcionog plana zapošljavanja još nije usvojen.